Akční plán podpory odborného vzdělávání

Obsah:

1 Střední odborné školství v ČR a v zemích EU 2
1.1 Historický vývoj a popis současného stavu 2
1.2 Mezinárodní srovnání 4
2 Odhady potřeb trhu práce v ČR pro období 2008 – 2015 8
2.1 Odvětvová a profesní struktura pracovních míst 9
2.2 Potřeby zaměstnavatelů ve vztahu k vybraným skupinám oborů 15
3 Projekce počtu žáků středních škol pro období 2008 – 2015 16
3.1 Demografická projekce počtu patnáctiletých osob 16
3.2 Projekce žáků vstupujících do 1. ročníků středních škol 18
3.3 Projekce absolventů středních škol 22
3.4 Klíčové faktory ovlivňující vstup absolventů na trh práce 26
4 Vzdělávací politiky krajů 31
5 Návrhy opatření k podpoře odborného vzdělávání 32
5.1 Zvýšení prostupnosti vzdělávací soustavy 32
5.2 Kariérové poradenství a informování veřejnosti 34
5.3 Motivační program spolupráce škol a zaměstnavatelů 39
5.4 Doporučení pro vzdělávací politiky krajů 45
5.5 Podpora dalšího vzdělávání 46
5.6 Zapojení prostředků Evropského sociálního fondu (ESF) 48
5.7 Zapojení ČR do mezinárodních aktivit 51

1 Střední odborné školství v ČR a v zemích EU

1.1 Historický vývoj a popis současného stavu

Se změnou politického, sociálního a ekonomického prostředí po roce 1989 prošel systém počátečního odborného vzdělávání zásadním vývojem. Zavedením nových druhů odborných škol a nových vzdělávacích programů se rozšířila nabídka odborného vzdělávání. Tyto změny přispěly k významné modernizaci obsahu odborného vzdělávání. Byly upraveny mechanismy rozhodování projevující se zejména ve zvýšení odpovědnosti škol a v zavedení nových způsobů financování škol.

Celkový transformační proces odborného vzdělávání v ČR významnou měrou ovlivnil i program Phare, v rámci kterého byla vypracována Strategická studie odborného vzdělávání a přípravy v České a Slovenské republice (1992). Záměry Strategické studie podpořila i Zpráva examinátorů OECD o vzdělávací politice v České republice (1995).

Zatímco před rokem 1989 bylo odborné vzdělávání založené na statické přípravě pro zaručené a stabilní zaměstnání, po roce 1989 připravuje na nejistý a nestabilní trh práce. Mezi klíčové změny ve středním vzdělávání patří zejména následující:

- Změna struktury vzdělávací nabídky. Zatímco v roce 1990 byl poměr žáků přijímaných do středních odborných škol a středních odborných učilišť v poměru 26:74, v roce 2000 to bylo 44:56, je tedy zřejmé, že v devadesátých letech dochází k výraznému poklesu zájmu žáků o obory vzdělání poskytující vzdělání s výučním listem, dále jen „obory vzdělání s výučním listem“. (V materiálu je také použitá legislativní zkratka pro obory vzdělání poskytující vzdělání s maturitní zkouškou, dále jen „obory vzdělání s maturitní zkouškou“.)
- Postupné odstraňování rozdílů mezi jednotlivými typy středních škol. Tento trend se projevil jak v institucionální rovině integrací několika typů středních škol do jedné vzdělávací instituce, tak v obsahových změnách – rozvojem široce profilovaných oborů vzdělání a posilováním všeobecné složky vzdělávání, typickým příkladem jsou obory lyceí.
- Vyrovnávání rozdílů mezi vzdělávací poptávkou a nabídkou. Významnou měrou k rozšíření nabídky vzdělávacích příležitostí přispěla zejména možnost zřizování nestátních škol (soukromých a církevních) a vznik desítek nových oborů vzdělávání z oblasti managementu, peněžnictví a služeb.
- Snižování průměrné velikosti škol. Tento negativní trend byl vyvolán jednak demografickým poklesem (v druhé polovině uplynulé dekády) a jednak nedostatečně promyšleným rozšiřováním vzdělávací nabídky o nové obory vzdělání, často připravující na velice příbuzná povolání. Snaha o odstranění tohoto nežádoucího jevu vedla k procesu tzv. optimalizace sítě středních škol, za niž jsou v současné době odpovědné kraje.

V oblasti terciárního vzdělávání významnou změnu přinesla novela zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů z roku 1995, která rozšířila vzdělávací soustavu o nový vzdělávací stupeň - vyšší odborné vzdělání. Poskytují jej vyšší odborné školy (VOŠ), které vznikaly (jako experiment již od roku 1992) převážně při středních odborných školách. Druhou významnou změnou v oblasti terciárního vzdělávání bylo přijetí zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), v roce 1998, který reaguje na celospolečenskou demokratickou proměnu, a který uvádí rozdělení vysokých škol na univerzitní a neuniverzitní a na veřejné, soukromé a státní. Zákon také deklaruje nový typ studijního programu – bakalářský, vedle magisterského a doktorského.

Současné vývojové trendy v odborném vzdělávání v ČR

Souběžně s transformačním procesem odborného vzdělávání zahájeným po roce 1989 probíhaly a probíhají v české společnosti rozsáhlé hodnotící diskuse a jsou zpracovávány analytické studie zaměřené na celkové pojetí vzdělání.

Východiskovým dokumentem pro zásadní transformační změny odborného vzdělávání byl *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice* (tzv. Bílá kniha) z roku 2001, který byl koncipován na základě programových dokumentů – analýz a hodnocení uskutečněných v předchozích pěti letech[1]. Národní program zdůvodňuje nezbytnost změn, stanovuje cíle vzdělávací politiky i dlouhodobé zaměření dalšího vývoje, a to na období 5 až 10 let.

Strategické priority a klíčová opatření k rozvoji vzdělávání v ČR jsou pravidelně aktualizovány v dokumentech Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) s názvem „Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy“, dále jen „DZ“ vydávaných vždy po dvou letech.

Řada z těchto záměrů – např. kurikulární reforma či reforma ukončování středního vzdělávání - se již promítá do zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), který nabyl účinnosti 1. ledna 2005 a podstatnou měrou ovlivňuje podmínky poskytování vzdělání i další vývoj celého vzdělávacího systému. Řada jmenovaných priorit je a bude naplňována i s podporou z Evropského sociálního fondu (ESF).

Kurikulární reforma

Nový školský zákon zavádí, počínaje rokem 2005, nový systém vzdělávacích programů a dvoustupňovou tvorbu kurikula, která se bude týkat primárního i sekundárního vzdělávání. Tento systém tvoří především rámcové vzdělávací programy a školní vzdělávací programy. MŠMT vydává rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé obory vzdělání, podle kterých vytváří školy vlastní školní vzdělávací programy.

Cílem této reformy je umožnit pružnější profilaci absolventů podle podmínek školy, potřeb regionálního trhu práce, vývoje oboru, schopností a zájmů žáků a zároveň zajistit, že se všem žákům dostane srovnatelného vzdělání odpovídajícího potřebám moderního trhu práce i občanského života. Kurikulární reforma tak dává možnost školám vytvářet vlastní vzdělávací programy a být nejen realizátorem vzdělávání, ale podílet se i na jeho projektování.

Rámcové vzdělávací programy (RVP) jsou státem stanovené a schválené kurikulární dokumenty, které vymezují obecně závazné požadavky pro jednotlivé stupně a obory vzdělání a cílové kvality osobnosti žáka, kterých má žák v závěru vzdělávání dosáhnout. Dále stanoví základní podmínky pro realizaci vzdělávání a pravidla pro tvorbu školních vzdělávacích programů (ŠVP). RVP pro střední odborné vzdělávání vydává MŠMT po projednání s příslušnými resortními ministerstvy, ústředními odborovými orgány a organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností. RVP se zpracovávají centrálně, jejich tvorbou byl v oblasti středního odborného vzdělávání pověřen Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV).

ŠVP vytvářejí školy podle RVP pro obor vzdělání, který chtějí realizovat. Rámcový program rozpracují ve svém ŠVP s ohledem na žáka, vzdělávací podmínky v dané škole, potřeby regionálního trhu práce a podle záměrů rozvoje školy. ŠVP nejsou institucionálně schvalovány, za jejich zpracování je odpovědný ředitel školy. Musí být zveřejněny na veřejně

[1] *Školství v pohybu (1996); Školství na křižovatce (1999); Na prahu změn (2000); Zprávy o národní politice ve vzdělávání: Česká republika (OECD 1996); Priority pro českou vzdělávací politiku (OECD 1999); České vzdělávání a Evropa: strategie rozvoje lidských zdrojů v České republice při vstupu do Evropské unie (tzv. Zelená kniha, 1999).*

přístupném místě ve škole. Soulad ŠVP s příslušným RVP bude sledovat Česká školní inspekce.

RVP jsou koncipovány na širokém odborném základě, velká část z nich bude zahrnovat odborné vzdělávání pro několik příbuzných povolání nebo typových pozic a širší okruh pracovních činností. RVP jsou v průběhu tvorby konzultovány se školami a sociálními partnery a dalšími experty.

Koncepce středního odborného vzdělávání konkretizovaná v RVP je založena na konceptu čtyř cílů vzdělávání pro 21. století, které formulovalo UNESCO. Od nich se odvíjí požadavky na kompetence absolventa a na požadované výsledky vzdělávání. RVP stanoví tři okruhy kompetencí absolventa: občanské, klíčové a odborné. Odborné kompetence jsou vymezeny na základě kvalifikačních požadavků na povolání nebo skupinu příbuzných povolání, které jsou formulovány sférou práce. Východiskem pro odborné kompetence absolventa jsou profesní profily a Integrovaný systém typových pozic.

Obsah vzdělávání je zpracován podle vzdělávacích oblastí (nikoli podle vyučovacích předmětů – do předmětů bude rozpracován ve školních vzdělávacích programech); jedná se o oblasti jazykového vzdělávání, společenskovědního, přírodovědného, matematického, vzdělávání pro zdraví, ICT, ekonomického vzdělávání a specificky odborného vzdělávání (tj. odborné vzdělávání v příslušném oboru vzdělání pro povolání a pracovní činnosti vymezené v profesním profilu a v kompetencích absolventa). Pro jednotlivé oblasti jsou stanoveny požadované výsledky vzdělávání (vědomosti, dovednosti a návyky) a rámcově učivo. Praktické dovednosti jsou propojeny s teorií. Důraz se klade na výsledky vzdělávání, učivo je chápáno jako prostředek vzdělávání, ne jako cíl vzdělávání.

RVP stanovuje počet vyučovacích hodin týdně a minimální časovou dotaci za 3 nebo 4 roky vzdělávání podle druhu vzdělávacího programu, závazné minimální hodinové dotace, které musí být jednotlivým oblastem věnovány ve školních vzdělávacích programech, a dále minimální podíl odborné praxe nebo odborného výcviku. Nejméně 20 % z celkového počtu hodin jsou disponibilní hodiny, které školy využijí podle svého uvážení při tvorbě ŠVP.

RVP obsahují také tzv. průřezová témata, která mají nadpředmětový (kroskurikulární) charakter. Jedná se o témata, jež jsou aktuální, a proto by jim měla být věnována intenzívní pozornost (např. rozvoj demokratické společnosti a evropanství, ochrana životního prostředí, mediální výchova). Dále je v RVP řešeno vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a vzdělávání dospělých.

Připravované RVP pro střední odborné vzdělávání jsou vytvářeny v návaznosti na transformaci oborů zařazených do soustavy oborů vzdělání[2]. Jsou vydávány od r. 2007 postupně, vydání posledních je plánováno na rok 2010. Původních 823 oborů vzdělání zařazených do oborové soustavy bude redukováno na cca 220 oborů.

Nové obory vzdělání jsou založeny na širším základě a na rozdíl od některých úzce specializovaných oborů původní oborové soustavy budou absolventům umožňovat širší uplatnění na trhu práce a potřebnou flexibilitu.

1.2 Mezinárodní srovnání

Systémy odborného vzdělávání v zemích EU

Systémy odborného vzdělávání v evropských zemích lze rozdělit podle toho, zda hlavní roli při jejich řízení hraje stát nebo trh. Řízení systému odborného vzdělávání pomocí tržních mechanismů směřuje k deregulaci odborného vzdělávání tak, aby se toto vzdělávání orientovalo na potřeby národního hospodářství a aby si vzdělávací zařízení co nejvíce

[2] Nařízení vlády č. 689/2004 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů.

konkurovala. Rozhodující roli při utváření těchto systémů mají zaměstnavatelé. Po státu se požaduje pouze to, aby definoval kvalifikace a pravidla pro jejich hodnocení a uznávání, aby kontroloval kvalitu vzdělávacích zařízení a aby sledoval účelnost vynakládaných finančních prostředků. Z evropských zemí se při řízení odborného vzdělávání připisuje největší váha trhu ve Velké Británii.

Druhý přístup uznává dominantní roli státu při řízení odborného vzdělávání a jeho zastánci argumentují tím, že odborné vzdělávání patří k veřejným statkům, které nepodléhají zákonitostem trhu. Preferují státní intervence do vzdělávání a takové institucionální uspořádání systému odborného vzdělávání, které by zabraňovalo různým deformacím způsobeným trhem. Systémy odborného vzdělávání řízené státem existují např. ve Francii, v Itálii a ve Švédsku.

Další státy, jako Německo, Rakousko či Švýcarsko, uznávají, že ani stát ani trh nejsou schopny samy účinně řídit odborné vzdělávání. V těchto zemích jsou konstituována kompromisní řešení založená na dohodách a smlouvách mezi státem a sociálními partnery (reprezentacemi zaměstnavatelů a zaměstnanců) tak, že odborné vzdělávání je řízeno tržními principy, ale podle rámcových pravidel stanovených státem.

Organizace a struktura odborného vzdělávání je tedy v jednotlivých zemích výrazně určena tímto základním přístupem k řízení odborného vzdělávání a je velmi rozmanitá. Ačkoliv má každá země svou specifickou strukturu, danou historickým vývojem, lze odlišit několik základních modelů, zejména podle toho, zda jsou systémy odborného vzdělávání orientovány přednostně na potřeby trhu práce, nebo na potřeby vzdělávání, a podle toho, kde se převážně odborné vzdělávání realizuje, zda:

a) ve škole,
b) mimo školu, v zaměstnání
c) jako duální odborná příprava (řízena školou a podnikem).

Toto rozlišení je skutečně pouze schematické, jednotlivé evropské země mají v současné době převážně modely smíšené. Následující obrázek ukazuje podíly uvedených tří modelů odborného vzdělávání v jednotlivých zemích EU 15 (tj. starých zemích EU) a je doplněn o vývoj v ČR od r. 1990.

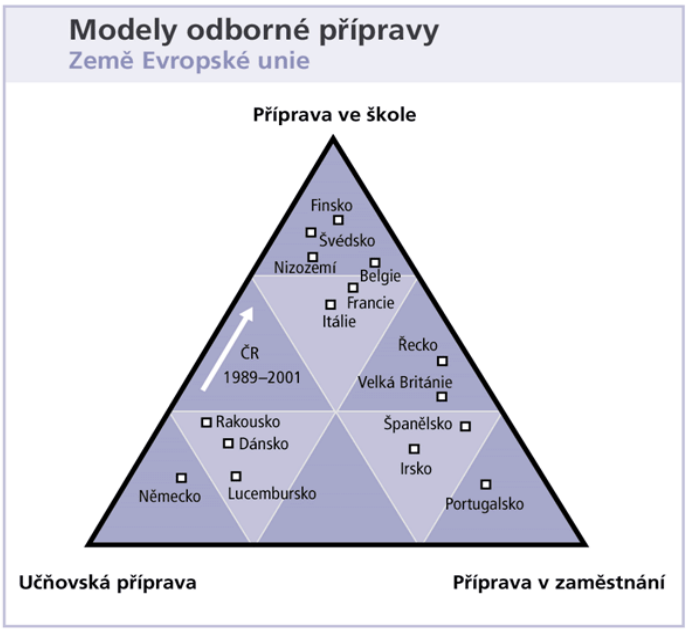

Obrázek 1 – Modely odborné přípravy (Zdroj*: D. Münch, Berufsbildung 45/1997, aktualizace a doplnění SVP PedF UK.)*

Odborné vzdělávání ve školském modelu probíhá celodenní formou ve školských zařízeních zpravidla od vyššího sekundárního stupně, které jsou řízeny ministerstvem školství (resp. vzdělávání). Postup žáků - studentů je strukturován do ročníků případně modulů a vzdělávání končí certifikátem, který je vydáván státem. Kurikula, která jsou obvykle celostátně stanovena, často zahrnují určitá období praxe, v podniku ovšem zřídka přesahující délky několika týdnů během školního roku nebo na jeho konci. Zkoušky standardizované na celostátní nebo místní úrovni, vedou buď k získání kvalifikace řemeslníka, nebo technika. Ve školském modelu je odborné vzdělávání považováno za alternativní cestu k získání

všeobecného vzdělávání na vyšší sekundární úrovni. Volba vzdělávací dráhy probíhá již po ukončení základního vzdělávání (ISCED[3]2). Tento model převládá např. v severských zemích nebo ve Francii.

Duální a učňovský model se snaží kombinovat učení na pracovišti (např. v podnikových výcvikových střediscích) s učením v odborných školách. Učňovství, které spojuje odbornou přípravu s praxí v určitém povolání, je nejstarší formou odborného vzdělávání. Německo a německy mluvící země (Rakousko a Švýcarsko) mají silnou tradici učňovské přípravy známé pod pojmem duální systém, v němž je odborná příprava rozdělena na čas strávený v podniku (tři nebo čtyři dny v týdnu) a čas strávený v odborné škole (jeden nebo dva dny v týdnu). Kurikula jsou stanovena celostátně tripartitními komisemi složenými ze zaměstnavatelů, odborů a ministerstev školství, odpovědnost za jejich plnění však leží na podnicích. Obchodní průmyslové a zemědělské komory odpovídají za dohled nad kvalitou vzdělávání a za organizaci zkoušek. Mladí lidé musejí žádat o učňovské místo v podniku a podepsat učňovskou smlouvu, aby mohli vstoupit do duálního systému. Na konci odborné přípravy - která u většiny povolání trvá tři roky - získají kvalifikaci řemeslníka nebo odborného pracovníka. Mladí lidé si volí vzdělávací dráhu učně již také po ukončení základního vzdělávání (ISCED 2).

Tradiční učňovská příprava ve skutečnosti existuje ve většině evropských zemí, ale kromě Německa, Rakouska a Švýcarska je soustředěna pouze na řemeslnická povolání a její podíl na celkovém vzdělávání mládeže je malý (pod 20 %).

Model odborného vzdělávání mimo školu je založen na poskytování odborné přípravy v zaměstnání. Tuto přípravu někdy doplňují krátká období výuky ve škole. Hlavním cílem této přípravy není ani tak poskytnout mladým lidem soubor ucelených kvalifikací ukončených diplomem uznávaným na trhu práce, ale spíše jim pomoci přejít ze školy do práce. Zde je mnohem důležitější získat zaměstnání než předem určenou úroveň dovedností, a proto je tato příprava daleko méně usměrňována státem než příprava učňovská. Tento model odborného vzdělávání se uplatňuje převážně v zemích, kde se odborné vzdělávání historicky příliš nerozvinulo - Velká Británie, Irsko, Portugalsko, Španělsko, Řecko. V mnoha dalších zemích byl tento model zaveden jako součást reakce veřejné politiky na nezaměstnanost mladých lidí. Na rozdíl od školského modelu (za něž má správní odpovědnost MŠMT) a duálního modelu propojení práce a školy (který převážně řídí soukromý sektor) je odlišným rysem projektů odborné přípravy v zaměstnání rozmanitost správního dohledu. Mohou je realizovat jak soukromé podniky, tak i neziskové organizace, veřejné agentury a orgány místní správy. Některé projekty jsou krátkodobé, jiné dobře zavedené a množství frekventantů v nich se velmi liší. Lze stěží odlišit, zda se jedná o počáteční odborné vzdělávání mladých lidí, nebo již další odborné vzdělávání dospělých, účastnit se mohou frekventanti v každém věku. Je také často velmi obtížné toto vzdělávání monitorovat, protože účastníci nejsou zahrnováni do školských statistik. Jeho výhoda spočívá ve schopnosti poskytnout mladým lidem efektivní přemostění mezi školou a prací či dospělým rekvalifikaci.

Pokud jde o postavení českého středního školství v rámci mezinárodního srovnání, je třeba upozornit na skutečnost, že ČR má mezi zeměmi EU jeden z nejvyšších podílů žáků v oborech středního odborného vzdělávání, téměř 80 %. Průměr v rámci EU 25 je přitom jen 55 % (Eurostat, 2004).

Rozdíly v podílech žáků vstupujících do odborného vzdělávání jsou dány převážně historickým vývojem. Při posuzování těchto rozdílů i postavení ČR je ovšem potřebné brát v úvahu zejména rozdíly v koncepci odborného vzdělávání. V ČR je v odborném vzdělávání zahrnut velký podíl všeobecného vzdělávání, jeho podíl dále roste, v maturitních oborech přesahuje 50 %, v rozšiřující se skupině odborných lyceí dosahuje až 70 %. Významná je i

[3] Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání, blíže viz:
www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/mezinarodni_standardni_klasifikace_vzdelavani_isced_

skutečnost, že po maturitě v oborech odborného vzdělávání je v ČR možný vstup na všechny vysoké školu, což není běžné v mnoha zemích s relativně vysokým podílem žáků v odborném vzdělávání (např. Německo).

Obr. 2 – Podíl žáků přijatých ke studiu na středních školách (šk. rok 2007/08)

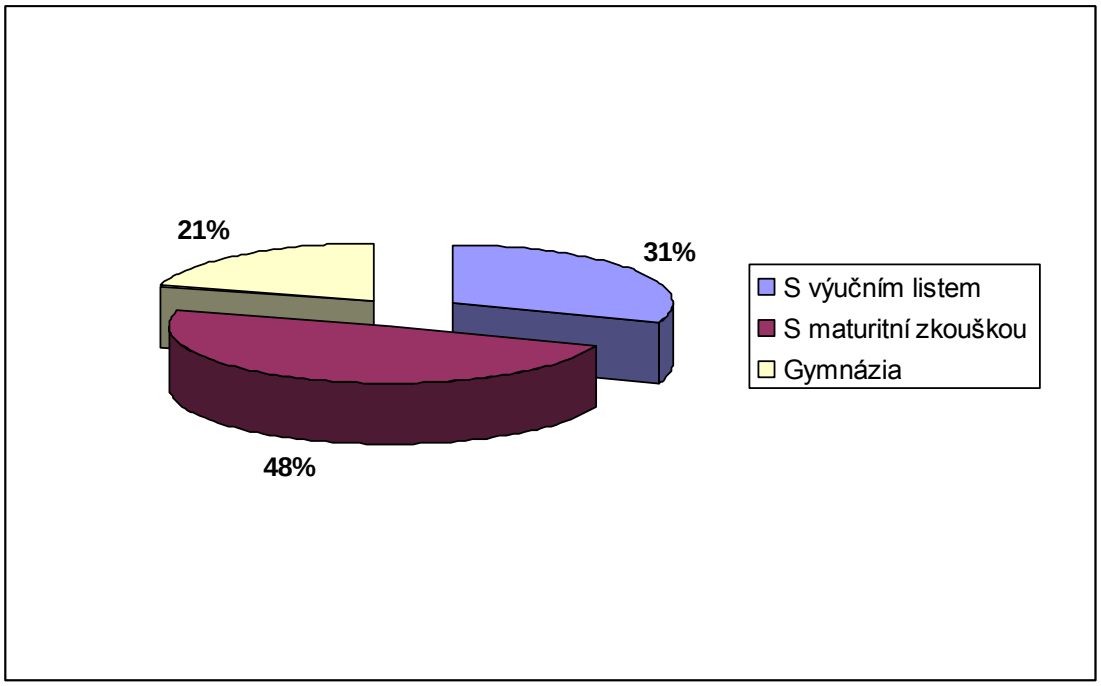

Zdroj: ÚIV

Odborné vzdělávání poskytuje odbornou kvalifikaci, která je významná z hlediska uplatnění absolventa na trhu práce. Určitý význam má odborná kvalifikace i pro vstupující do terciárního vzdělání – jednak příznivě ovlivňuje výběr technických oborů, jednak pomůže při vstupu na trh práce v případě předčasného ukončení terciárního vzdělávání.

Vývojové trendy odborného vzdělávání v EU

Jak již bylo uvedeno, v Evropě existují rozmanité struktury odborného vzdělávání, které staví na tradicích jednotlivých zemí. Je ovšem třeba zdůraznit, že ačkoliv většina evropských zemí spoléhá na svůj dominantní model odborného vzdělávání, je tento model zřídka jediný. Německo má vedle duální přípravy celodenní odborné školy, a naopak tradiční učňovská příprava ve skutečnosti existuje ve většině evropských zemí, ovšem kromě Německa, Rakouska a Švýcarska je soustředěna na řemeslnická povolání a její podíl není velký. Vztahy mezi uvedenými typy odborného vzdělávání v jednotlivých zemích se stávají pružnější, přičemž jsou přijímána opatření, která omezují nedostatky převládajícího modelu.

Školský model poskytuje tradičně spíše teoreticky zaměřené vzdělávání, kde jsou kontakty s podniky omezené. Hledají se proto cesty, jak více zaangažovat zaměstnavatele např. při přípravě vzdělávacích programů nebo při organizaci zkoušek a zajišťování praxí pro studenty i učitele. Duální model poskytuje naopak odborné vzdělávání úzce spjaté s praxí jednotlivých často malých podniků, proto se vždy alespoň část praktického výcviku realizuje v nadpodnikových střediscích, kde se učni učí to, co se nemohli naučit ve svém mateřském podniku. Odborné vzdělávání v zaměstnání je také často doplňováno alespoň pro mladé lidi účastí v odborné škole. Navíc odborné vzdělávání mimo školu se rozšiřuje ve všech systémech s tím, jak získává na významu další vzdělávání dospělých v celoživotním kontextu.

Vývoj tedy směřuje k vzájemnému prolínání jednotlivých modelů. Přitom roste úloha státu při řízení odborného vzdělávání a úloha sociálních partnerů (organizací zaměstnavatelů a odborů) se do určité míry mění v důsledku individualizace pracovních vztahů, rostoucí autonomie podniků, nových výrobních postupů a způsobů komunikace, nových přístupů k řízení lidských zdrojů i globalizace hospodářství. To se ukázalo zásadně i na příkladu zemí střední Evropy (ČR, SR, Polsko, Maďarsko), kde byl systém odborného vzdělávání významně ovlivněn politikou privatizace po r. 1990. V důsledku toho bylo mnoho původně podnikových učňovských zařízení převedeno do správy státu, což způsobilo, že v systému odborného vzdělávání začal převažovat školský model. I za těchto okolností si však určitá část vzdělávacího systému (střední odborná učiliště) zachovala charakter učňovských zařízení, tzn. vysoký podíl praktického výcviku, ale s omezenou účastí podniků a bez existence učňovské smlouvy mezi učněm a podnikem.

Různý vliv sociálních partnerů na odborné vzdělávání je dán zejména jejich společenským a politickým významem v dané zemi. Přitom lze v Evropě rozlišit tři různé způsoby spolupráce státu a sociálních partnerů: „sociální partnerství“ v německém duálním systému, kde sociální partneři spolurozhodují zejména o odborné přípravě, která se uskutečňuje v podnicích; konzultativní roli sociálních partnerů ve Francii; dominantní vliv organizací zaměstnavatelů ve Velké Británii, kde prakticky vytvářejí standardy pro národní odborné kvalifikace. Celkově se ovšem tradiční akceschopnost organizací sociálních partnerů snižuje. Důvodem je individualizace pracovních vztahů, rostoucí autonomie podniků, nové výrobní postupy a způsoby komunikace, nové přístupy k řízení lidských zdrojů, globalizace hospodářství.

V rámci EU se prosazují konvergentní trendy, které se ovšem promítají různým způsobem v závislosti na konkrétní podobě a specifikách jednotlivých systémů odborného vzdělávání. Odborné vzdělávání se stále více internacionalizuje tak, jak se postupně otevírá evropský trh práce a do popředí se dostává otázka mobility kvalifikovaných pracovních sil a srovnatelnost (ekvivalence) získávaného odborného vzdělání a kvalifikací. Tento trend neznamená snahu o harmonizaci systémů odborného vzdělávání, ale naopak uznání a podporu jejich různorodosti, která by měla být chráněna.

Systémy odborného vzdělávání v jednotlivých zemích směřují tedy spíše k hledání rovnováhy mezi novými možnostmi integrace a vlastními tradicemi.

2 Odhady potřeb trhu práce v ČR pro období 2008 – 2015

Celá druhá polovina 20. a počátek 21. století představují pro Evropu a vyspělou část světa vůbec období velkých změn na trhu práce, ve strukturách zaměstnanosti a v růstu požadavků na dobře připravené lidské zdroje. Změny jsou podporovány nástupem nových technologií a s nimi spojeným růstem produktivity, novými trendy v organizaci a dělbě práce. Během druhé poloviny 20. století se největší podíl zaměstnanosti postupně přelévá z průmyslu do služeb (ze sekundárního sektoru do terciárního). Začátkem nového století však dochází k další změně, kdy se ve společnosti vědění stávají hlavním výrobním faktorem znalosti, informace, učení a schopnosti lidí je získávat a využívat.

Změny, ke kterým na pracovních trzích dochází, se pochopitelně hluboce promítají do nároků a požadavků na pracovní sílu a lidské zdroje. Zrychluje se úbytek málo kvalifikovaných pracovních míst, a naopak roste počet míst s vyššími kvalifikačními požadavky. Společenské a ekonomické změny se tak promítají do odvětvových a profesních charakteristik pracovních míst, která jsou k dispozici na trhu práce, a do jejich kvalifikační náročnosti. Analýzy vývoje odvětvových a profesních struktur pracovních míst a

zaměstnanosti prokázaly zákonitosti v jejich dlouhodobém i střednědobém vývoji.

2.1 Odvětvová a profesní struktura pracovních míst

Každá země (nebo i region) se v daném čase vyznačuje určitým profilem odvětvových a profesních struktur zaměstnanosti, který se více či méně přibližuje některému ze čtyř uvedených typů. Země jako Řecko (zvláště jeho ostrovy), ale částečně i některé části Portugalska, Polska a Španělska se blíží nejvíce agrárně turistickému typu. Částečně se však řadí i k tradičně průmyslovému typu, ke kterému dále patří Slovensko a Maďarsko. Technicko industriální typ má v současnosti nejvýraznější reprezentanty v České republice, Německu a částečně i ve skandinávských zemích, které však již přecházejí k rozvojově znalostnímu typu představovanému dále především zeměmi Beneluxu a Spojeného království. Jiné evropské země již nejsou typově tak vyhraněné. V čase se profily jednotlivých zemí a regionů proměňují.

Česká republika je zemí s výrazně technicko industriálním profilem struktur zaměstnanosti (viz obr. 3). Aktuální podíl průmyslu na HDP činí v ČR přibližně 33 %, což výrazně přesahuje průměr zemí EU (zhruba 20 %).

Pokud by další vývoj vycházel z předpokladu tradiční vývojové varianty, která přibližně zachovává trendy z posledních let a nepředpokládá jejich výraznou změnu, bude scénář vývoje obsahovat pohyb od průmyslového směru k rozvojově znalostnímu, avšak celkový posun by nebyl velký a ostatní země EU by se od ekonomiky ČR svou strukturou čím dál více vzdalovaly. Modernizační varianta vývoje předpokládá mírný nárůst podílu zaměstnaných osob v terciárním sektoru, ale především výrazné posílení kvartérního sektoru.

Obr. 3 Kvalifikovaní strojírenští dělníci, výrobci a opraváři, obsluha průmyslových strojů, montážní dělníci – podíly v zemích EU

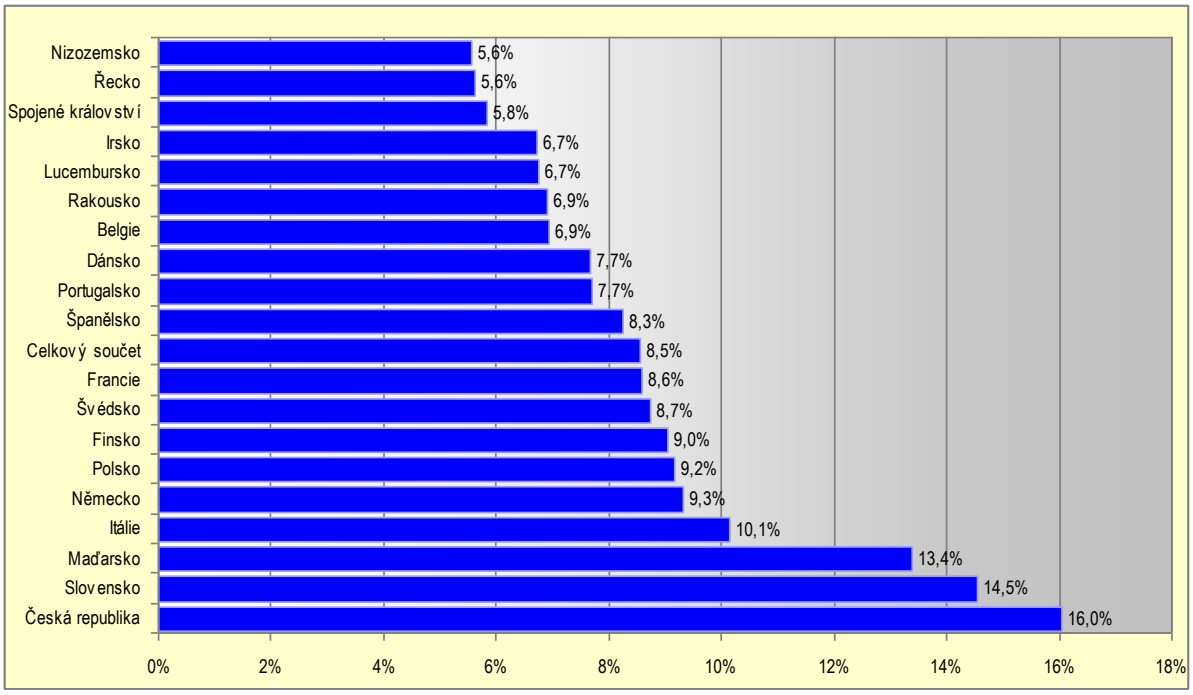

Zdroj: Výběrová šetření ČSÚ a Eurostat – Labour Force Survey (LFS)

Tendence rozvoje a typologie struktur pracovních míst v ekonomikách zemí OECD v letech 1985-2005 a samostatně v zemích EU byly analyzovány metodami vícerozměrné (především faktorové) analýzy. Pro sledování trendů a přeměn v jednotlivých ekonomikách byly použity jednak metody popisné statistiky a také metody indexního rozkladu. Predikce zaměstnanosti v roce 2015 jsou založené na metodě lineární regrese pracující s 11

pozorováními za období 1995-2005. Metodologie vychází z přístupů existujících kvantitativních modelů, jako je například ROA model[4].

Uvedené metodologie a projekce byly připraveny v rámci systémového projektu ESF Vzdělávání-Informace-Poradenství-Kariéra (VIP-Kariéra, viz kap. 5.6), jehož řešiteli jsou Národní ústav odborného vzdělávání a Institut pedagogicko psychologického poradenství. Autory metodologií a projekcí jsou Jan Koucký a Martin Lepič, Středisko vzdělávací politiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Projektovaný počet zaměstnaných osob v jednotlivých odvětvích i v celé ekonomice i jejich podíl na celkovém počtu zaměstnaných v ČR v letech 2010 a 2015 ukazuje následující tabulka. Údaje jsou uvedeny pro tradiční i modernizační variantu vývoje.

Tab. 1. Projekce počtu zaměstnaných osob v jednotlivých odvětvích v ČR (v tis.)

	varianta			
	tradiční		modernizační	
	2010	2015	2010	2015
Zemědělství, lesnictví a rybolov (AB)	165,4	147,6	149,9	117,6
Těžební průmysl (C)	37,0	31,5	36,4	27,1
Průmysl potravinářský a tabákový (D. A)	128,8	131,1	115,8	105,9
Textilní, oděvní a kožedělný průmysl (D.BC)	98,7	95,4	80,5	62,6
Dřevozpracující, papírenský a polygrafický prům. (D. DE)	131,0	131,9	130,5	130,0
Chemický a farmaceutický průmysl (D.FGH)	129,5	131,2	121,9	116,1
Průmysl skla, keramiky a porcelánu (D. I)	74,5	73,7	68,7	62,1
Výroba kovů a kovodělných výrobků (D. J)	254,4	256,1	250,6	247,5
Výroba strojů a zařízení (D. K)	143,9	146,7	127,4	115,7
Výroba elektrických a optických přístrojů (D. L)	153,8	160,1	145,6	142,7
Výroba dopravních prostředků (D. M)	132,1	134,6	126,3	126,7
Zpracovatelský průmysl jinde neuvedený (D. N)	83,4	81,4	76,8	69,4
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody (E)	75,4	74,0	65,2	55,0
Stavebnictví (F)	489,5	514,1	505,8	551,2
Velkoobchod, maloobchod a opravy (G)	582,7	553,0	654,3	684,9
Pohostinství a ubytování (H)	240,5	274,7	191,9	200,4
Doprava a komunikace (I)	369,8	375,2	368,4	370,4
Peněžnictví a pojišťovnictví (J)	96,6	95,5	95,0	91,4
Nemovitosti, služby pro podniky, výzkum a vývoj (K)	310,5	329,7	338,0	391,6
Veřejná správa, obrana a sociální zabezpečení (LQ)	341,2	346,9	352,2	368,4
Školství (M)	303,4	305,5	312,6	325,8
Zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti (N)	337,8	349,4	343,4	357,4
Ostatní služby (OP)	223,0	249,3	207,8	221,6
Celkem	4902,7	4988,5	4865,2	4941,5

Zdroj: VIP Kariéra-ISA - Projekce odvětvových, profesních a kvalifikačně/vzdělanostních struktur pracovních míst v ČR v letech 2005 – 2015

[4] Kvantitativní model nizozemského Centra pro vzdělávání a trh práce (Centre for Education and the Labour Market (ROA).

Projektovaný podíl jednotlivých odvětví a sektorů na celkové zaměstnanosti potvrzuje předpokládaný rozdíl obou variant – v tradiční variantě je vyšší podíl primárního a sekundárního sektoru, v modernizační variantě naopak terciéru a kvartéru.

Oproti tradiční variantě je v modernizační variantě výrazně vyšší podíl vysoce kvalifikovaných a kvalifikovaných duševních pracovníků. V roce 2015 se předpokládá jejich podíl na celkové zaměstnanosti v ekonomice ČR podle modernizační varianty o více než 6 p. b. vyšší, než v tradiční variantě.

Podle všech scénářů a projekcí lze v příštích letech očekávat největší poptávku po osobách s profesemi: vědci a odborníci v ekonomické oblasti a společenských vědách, technici ve fyzikálních, technických a příbuzných oborech, zprostředkovatelé a agenti v obchodě, financích a přepravě, pečovatelé a pomocní ošetřovatelé a obsluha průmyslových strojů a zařízení.

Výrazné snížení počtu zaměstnaných oproti stavu v roce 2005 předpokládají všechny varianty v ČR do roku 2015 pro osoby s profesemi: prodavači a předváděči zboží, mechanici a opraváři neelektrických strojů a zařízení, mechanici a opraváři elektrických strojů a zařízení, pomocníci, uklízeči, vrátní, poslíčci apod. a pomocní a nekvalifikovaní pracovníci v průmyslu, stavebnictví a dopravě a v dolech a lomech.

Obrázek 4: Změna počtu pracovních míst podle odvětví a profesí

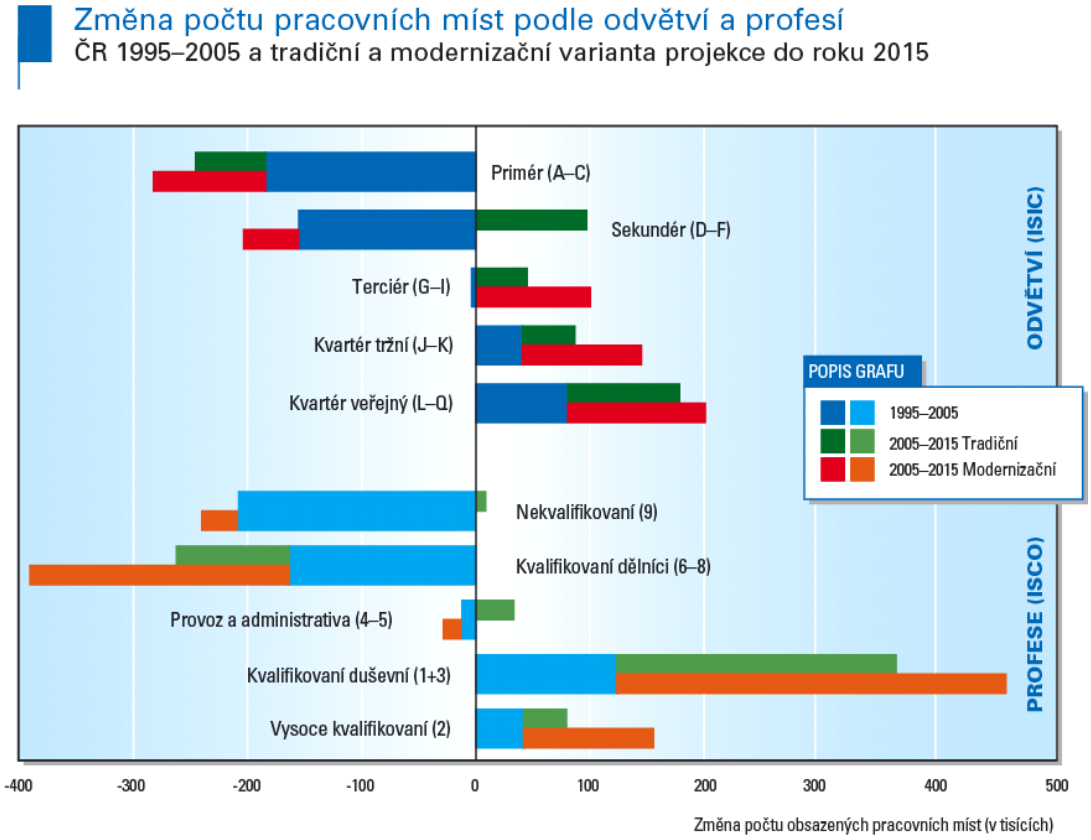

Zdroj: Koucký, Kovařovic: Nová rizika a nové příležitosti. UK PF-SVP, Praha 2007

Vzdělanostní profil pracovních míst

Změna profesní struktury má samozřejmě za následek i změnu celkového kvalifikačního stupně náročnosti v ekonomice, vzroste podíl profesí s vyšším stupněm kvalifikační náročnosti (na úkor profesí s nižším stupněm kvalifikační náročnosti). Pro úvahy o vývoji vzdělávací struktury je podstatná projekce počtu zaměstnaných osob podle oborů vzdělání.

Tab. 2. Projekce počtu zaměstnaných osob v ČR roce 2015 a jeho srovnání se stavem v roce 2005 v členění podle oborů vzdělání (v tis. osob)

	2005	varianta			
		tradiční		modernizační	
		2015	15-05	2015	15-05
Všeobecné vzdělání / bez vzdělání	456,2	380,4	-75,8	370,3	-85,9
Umělecké obory	72,3	81,7	9,4	81,7	9,4
Humanitní obory	31,8	42,3	10,5	44,8	12,9
Technické obory	2282,4	2389,8	107,4	2324,3	41,9
Zemědělské obory	227,3	242,3	15,0	239,2	11,9
Učitelské obory	176,4	197,2	20,8	208,0	31,7
Přírodovědné obory	92,3	109,1	16,8	116,5	24,2
Zdravotnické obory	243,9	255,2	11,3	270,4	26,5
Ekonomické obory	659,5	703,6	44,1	726,8	67,3
Sociální a správní obory	97,3	108,3	11,1	112,0	14,7
Právní obory	32,6	34,2	1,6	38,5	6,0
Obory osobních služeb	256,1	302,4	46,3	263,1	7,0
Bezpečnostní obory	46,6	49,4	2,8	53,1	6,5
Dopravní a telekomunikační obory	82,7	91,9	9,2	92,2	9,5
Celkem	4757,3	4987,9	230,6	4940,9	183,6

Zdroj: VIP Kariéra-ISA - Projekce odvětvových, profesních a kvalifikačně/vzdělanostních struktur pracovních míst v ČR v letech 2005 – 2015

Jak je z tabulky patrné, obě projekční varianty předpokládají poměrně výrazné snížení počtu osob se všeobecným vzděláním a bez vzdělání (obě cca o 17 %). Projekce počtu zaměstnaných osob podle stupně dosaženého vzdělání ukazuje jak podle tradiční, tak i podle modernizační varianty výrazné snížení osob se základním vzděláním a bez vzdělání. Podle tradiční varianty poklesne mezi zaměstnanými jejich počet o více než čtvrtinu, podle modernizační varianty dokonce o více než třetinu. Jejich podíl na celkové zaměstnanosti v ČR by tak měl být v roce 2015 menší než 4 %. Podle modernizační varianty lze očekávat rovněž snížení počtu osob se středoškolským vzděláním bez maturity.

Počet zaměstnaných osob z ostatních vzdělanostních skupin by se podle obou variant měl zvýšit. Nejrychleji rostoucí obory, na jejichž vývoji se rovněž shodnou obě varianty, jsou humanitní, přírodovědné, umělecké a učitelské obory. Podle tradiční varianty projekce se rovněž výrazně zvýší počet zaměstnaných osob s obory ostatních služeb, naopak podle modernizační varianty to budou osoby s právními a bezpečnostními obory.

Oddělený pohled zvlášť na obory a zvlášť na stupeň vzdělání však může zakrýt některé podstatné změny uvnitř skupin. Jak bylo uvedeno výše, obě varianty (tradiční i modernizační) projekce předpokládají snížení počtu zaměstnaných osob se všeobecným vzděláním a bez vzdělání (do roku 2015 přibližně o 80 tis.). Při podrobném prozkoumání jednotlivých vzdělanostních profilů (kombinace stupně a oboru vzdělání) lze zjistit, že podle tradiční varianty bude tento pokles způsoben téměř výhradně snížením počtu zaměstnaných osob se základním vzděláním. Oproti tomu však modernizační varianta předpokládá snížení počtu osob se základním vzděláním dokonce o téměř 94 tis. osob, avšak zároveň očekává o 10 tis. zvýšení počtu zaměstnaných osob se středoškolským vzděláním s maturitou (tedy především

absolventů gymnázií). Je tedy velmi podstatné se zabývat rovněž předpokládaným vývojem jednotlivých vzdělanostních profilů.

Tab. 3. Projekce počtu zaměstnaných osob v ČR roce 2015 a jeho srovnání se stavem v roce 2005 v členění podle stupňů vzdělání (v tis. osob)

	2005	varianta			
		tradiční		modernizační	
		2015	15-05	2015	15-05
Základní vzdělání	271,8	196,3	-75,6	178,5	-93,3
Středoškolské vzdělání bez maturity	2026,8	2089,4	62,6	1949,1	-77,7
Středoškolské vzdělání s maturitou	1770,6	1918,5	147,9	1951,9	181,3
VOŠ + konzervatoř + bakalářské vzdělání	62,5	72,6	10,0	76,6	14,0
Magisterské + doktorandské vzdělání	632,1	711,2	79,1	784,8	152,7
Celkem	4763,8	4987,9	224,1	4940,9	177,1

Zdroj: VIP Kariéra-ISA - Projekce odvětvových, profesních a kvalifikačně/vzdělanostních struktur pracovních míst v ČR v letech 2005 – 2015

Porovnání projekce jejich vývoje pro zaměstnané osoby v roce 2015 s jejich počtem v roce 2005 ukazuje na předpokládané zvýšení počtu osob s technickými a ekonomickými obory se středoškolským vzděláním s maturitou a také s ekonomickými a technickými obory s vyšším terciárním vzděláním (magisterské a doktorandské). Podle obou variant projekce se naopak sníží, i když pouze mírně, počet zaměstnaných osob se středním vzděláním v ekonomických oborech a rovněž v dopravních a telekomunikačních oborech. Největší pokles obě varianty předpokládají u osob se základním vzděláním (a tedy z pohledu oboru se všeobecným vzděláním či bez vzdělání). Podle každé z variant vychází zcela opačně perspektivy osob se středním vzděláním bez maturity s technickými obory. Zatímco podle tradiční varianty by to měla být čtvrtá nejvíce rostoucí skupina, podle modernizační varianty jde naopak o skupinu s druhým největším předpokládaným poklesem. Vývoj tohoto vzdělanostního profilu tedy bude výrazně záviset na tom, kterým směrem se bude ekonomika ČR v budoucnu ubírat.

Konkurenceschopnost odvětví

Z osmnácti sledovaných skupin odvětví v ČR patří deset do zpracovatelského průmyslu. Mezi jednotlivými odvětvími jsou patrné velké rozdíly v úrovni produktivity práce. Podle průměrné produktivity, měřené hrubou přidanou hodnotou na pracovníka, patří mezi nadprůměrná odvětví ve zpracovatelském průmyslu dobývání nerostných surovin, chemický průmysl a výroba dopravních prostředků. Podprůměrných hodnot dosahuje naopak textilní a kožedělný průmysl a výroba nábytku. Ve službách jsou nejproduktivnějšími odvětvími doprava a spoje a finanční služby, nízkou produktivitu mají ostatní služby.

Zaměstnanost klesá kromě textilního, oděvního a kožedělného průmyslu také v zemědělství a lesnictví a dobývání nerostných surovin.

K rychle se rozvíjejícím odvětvím v ČR patří elektrotechnický průmysl, tj. výroba kancelářských strojů, počítačů a komunikačních technologií. Téměř celá produkce je určena na vývoz, zároveň však je převážná část komponent dovážena. V české ekonomice tak toto odvětví vytváří velmi nízkou přidanou hodnotu a nízký je i jeho příspěvek k obchodní bilanci.

Navzdory zařazení odvětví do high-tech skupiny, fáze produkčního řetězce umístěné v ČR se zatím vyznačují velmi nízkou mírou investic do výzkumu a vývoje a mají spíše charakter montážních operací (viz obr. 5). Hlavní konkurenční výhodou jsou nízké jednotkové pracovní náklady spolu s geografickou polohou. S rostoucí úrovní mezd se proto bude zvyšovat riziko přesunu produkčních kapacit do zemí nákladově konkurenceschopnějších.

K pilířům české ekonomiky patří středně technologicky náročná odvětví s dlouhou tradicí, a to zejména výroba dopravních prostředků a strojírenský průmysl. Vyznačují se vysokou mírou vývozní výkonnosti a současně menší dovozní náročností, což má příznivé dopady na saldo obchodní bilance. Výrazný je vliv zejména automobilového průmyslu na další odvětví v ekonomice prostřednictvím dodavatelsko-odběratelských vazeb (výroba pryžových a plastových výrobků, sklářský průmysl).

Obr. 5 Podíly dělníků ve strojírenských profesích

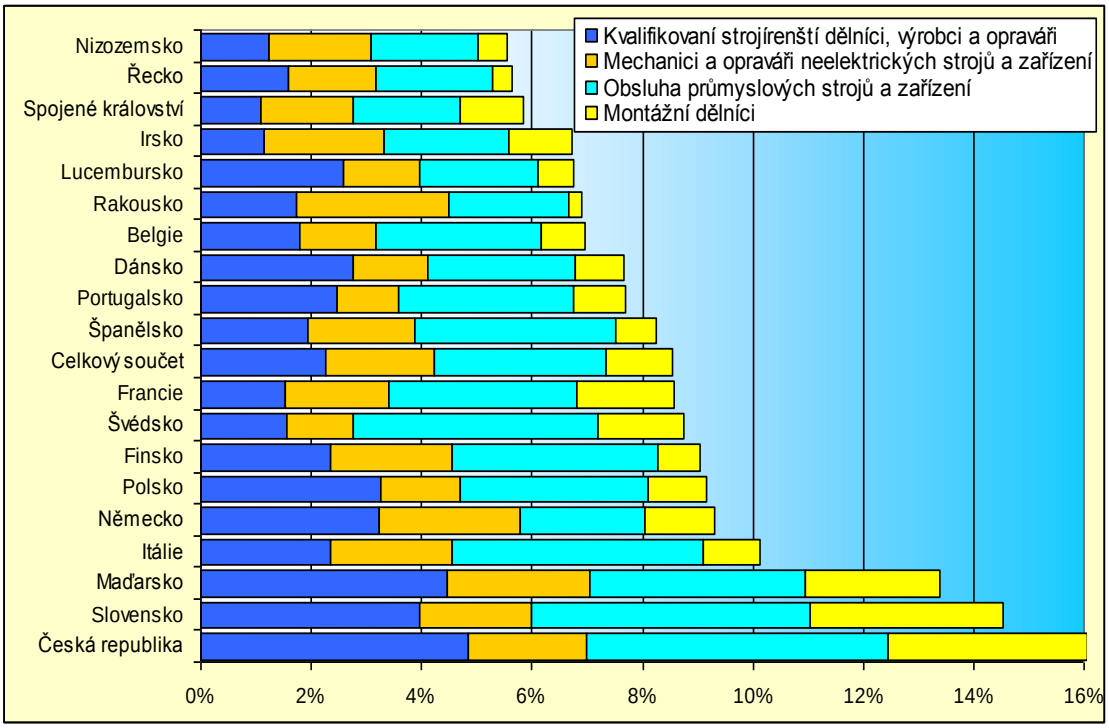

Zdroj: Výběrová šetření ČSÚ a Eurostat – Labour Force Survey (LFS)

Jak strojírenství, tak především automobilový průmysl poměrně výrazně investují do výzkumu a vývoje a rozvoje kvalifikací svých zaměstnanců. Odvětví se stále silněji potýkají s nedostatkem vhodných uchazečů o zaměstnání na českém trhu práce, což vede k najímání zahraničních pracovníků. I přes silný tlak na růst mezd (zatím vyrovnávaný zvyšováním produktivity práce) není u těchto odvětví zatím pravděpodobný významnější přesun výroby do levnějších destinací. S rostoucími jednotkovými pracovními náklady a nedostatkem kvalifikovaných zaměstnanců však může docházet k útlumu investic a stagnaci úrovně produkce.

Do skupiny odvětví, která zažívají útlum, lze zařadit především textilní a oděvní průmysl. Zejména oděvnictví je postiženo konkurencí levnějších asijských zemí. Prosperujícím oborem je produkce módních a stylových kolekcí, které jsou schopny dosahovat relativně vysokých ziskových marží. I v tomto segmentu jsou však pracovně náročné části výroby přesouvány do levnějších zemí. V textilním průmyslu je konkurenceschopná oblast technických textilií s poměrně silnou spoluprací s aplikovaným výzkumem. V této oblasti by Česká republika měla využít svou konkurenční výhodu spočívající v silné tradici a v nabídce kvalifikovaných pracovníků.

2.2 Potřeby zaměstnavatelů ve vztahu k vybraným skupinám oborů

Požadavky samotných zaměstnavatelů a jejich organizací poměrně přesně vyjadřují potřeby trhu práce, přičemž jsou do určité míry odlišné v závislosti na sektoru národního hospodářství, ve kterém působí, což úzce souvisí především s oborovým zaměřením firem a s nejvíce obsazovanými pracovními pozicemi. Je však třeba brát v úvahu, že za nedostatkové označují firmy a organizace zejména ty profese, s jejichž obsazováním mají problémy. Zaměstnavatelé tak především vyjadřují, které profese postrádají či které je obtížné najít. Nemusí to ovšem nutně znamenat, že by školy připravovaly málo absolventů s odpovídajícím oborovým zaměřením; je nutné zohlednit i další faktory, jako je například nezájem absolventů hledat uplatnění v těchto profesích (viz kap. 3.4). Identifikace nedostatkových profesí tak může naznačovat i existenci jiných, skrytějších problémů.

Zaměstnavatelé také upozorňují na skutečnost, že nedostatek dělnických profesí zejména ve strojírenství a stavebnictví v následujících letech ještě vzroste s tím, jak množství stávajících dělníků bude odcházet do důchodu. Navrhována je proto větší propagace řemeslných profesí a oborů vzdělání s výučním listem a zvýšení jejich prestiže; zároveň je však nutné vytvořit podnikatelům podmínky pro práci s absolventy.

Nedostatkové profese a obory vzdělání

Výsledky šetření zaměstnavatelů především ukázaly, že s nedostatkem pracovníků určitých profesí či oborů se v největší míře (58 % dotázaných firem) potýká průmyslový sektor; v sektoru služeb pociťuje nedostatek pracovníků celkem 25 % firem a v kvartérním sektoru se jedná o 49 % firem.

Tab. 4. Nedostatkové profese a obory vzdělání – průmyslový sektor

Nedostatkové profese

Profese	Celkem
obráběč	25
technolog	20
konstruktér	14
zámečník	13
obchodník	12
CNC operátor	11
nástrojař	11
seřizovač	9
strojař	9
svářeč kovů	9
projektant	8
stavař VŠ	8
strojař VŠ	7
technický pracovník	7

Nedostatkové obory vzdělání

Obor vzdělání	Celkem
Strojírenství - D	106
Strojírenství - VŠ	37
Strojírenství	22
Technik - bez rozlišení	13
Technická chemie	10
Elektrotechnika	9
Dělník - bez rozlišení	9
Stavebnictví - VŠ	8
Management*	8
Vysokoškolák - bez rozlišení	8
Pracovník IT	7
Obchodník-prodejce	6
Hutnictví	5
Elektrotechnika - D	5
Elektrotechnika - VŠ	5
Chemie -VŠ	5
Technik -VŠ - bez rozlišení	5

Pozn. Tabulky obsahují četnosti uváděných profesí, resp. oborů vzdělání z celkového počtu 314 odpovědí.

Zdroj: VIP Kariéra-ISA - Potřeby zaměstnavatelů a připravenost absolventů pro vstup na trh práce

Zaměstnavateli ze sektoru služeb jsou nejvíce postrádáni řidiči (zejména řidiči autobusu, městské kyvadlové dopravy a nákladního vozidla), a to firmami všech velikostí. Zaměstnavatelé dále pociťují nedostatek např. autoopravářů (tento obecný pojem zahrnuje automechaniky, autoelektrikáře, autoklempíře, autolakýrníky, opraváře vozidel a karosáře). V souladu s tím považují zaměstnavatelé za nedostatkové mj. obory skupin 23 Strojírenství a strojírenská výroba (a to jak obory vzdělání s výučním listem i maturitní zkouškou, případně

vysokoškolské obory), 26 Elektrotechnika, telekomunikace a výpočetní technika, 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie a 37 Doprava a spoje.

V kvartérním sektoru jsou například postrádáni pracovníci v oblasti IT; za nedostatkové lze označit rovněž i stavební profese. Shodně s tím považují zaměstnavatelé za nedostatkové mj. i obory skupin 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie, 26 Elektrotechnika, telekomunikace a výpočetní technika a 23 Strojírenství a strojírenská výroba.

3 Projekce počtu žáků středních škol pro období 2008–2015

3.1 Demografická projekce počtu patnáctiletých osob

V celém materiálu je užívána poslední dostupná oficiální demografická projekce zpracovaná v rámci ČSÚ (2004), poslední reálná data v ní jsou za rok 2002, v dalších letech se jedná již o projekční výpočty. Užívány jsou koncové stavy její střední varianty. I pro roky 2003 až 2006 jsou užívána demografická data z této projekce, neboť kdyby byla nahrazena daty vykázanými ČSÚ za skutečnost, na které by byla vypočtená projekce navázána až od roku 2007, vznikl by mezi lety 2006 a 2007 hodnotový „skok“ v předpokládaném vývoji. Na úrovni ČR je započítán jednoduchý odhad migrace, v současné době však není k dispozici jiná oficiální demografická projekce, která by pracovala s odhady migrace na úrovni krajů.

Po stabilním a mírném snižování porodnosti během osmdesátých let došlo na začátku let devadesátých k prudkému poklesu počtu narozených během několika málo let, což významně ovlivňuje a ovlivní současný a budoucí vývoj v oblasti středního vzdělávání. Ne ve všech krajích měl ale vývoj počtu narozených stejný průběh a intenzitu. Pravděpodobný demografický vývoj bude v následující části hodnocen na základě výsledků demografické projekce, skutečný vývoj však může být v budoucnu částečně odlišný.

Obrázek 6: Procentní meziroční změna počtu 15letých v krajích a celkem v ČR (označeno červenou čarou), (stavy vykazované ČSÚ k 31. 12. daného roku)

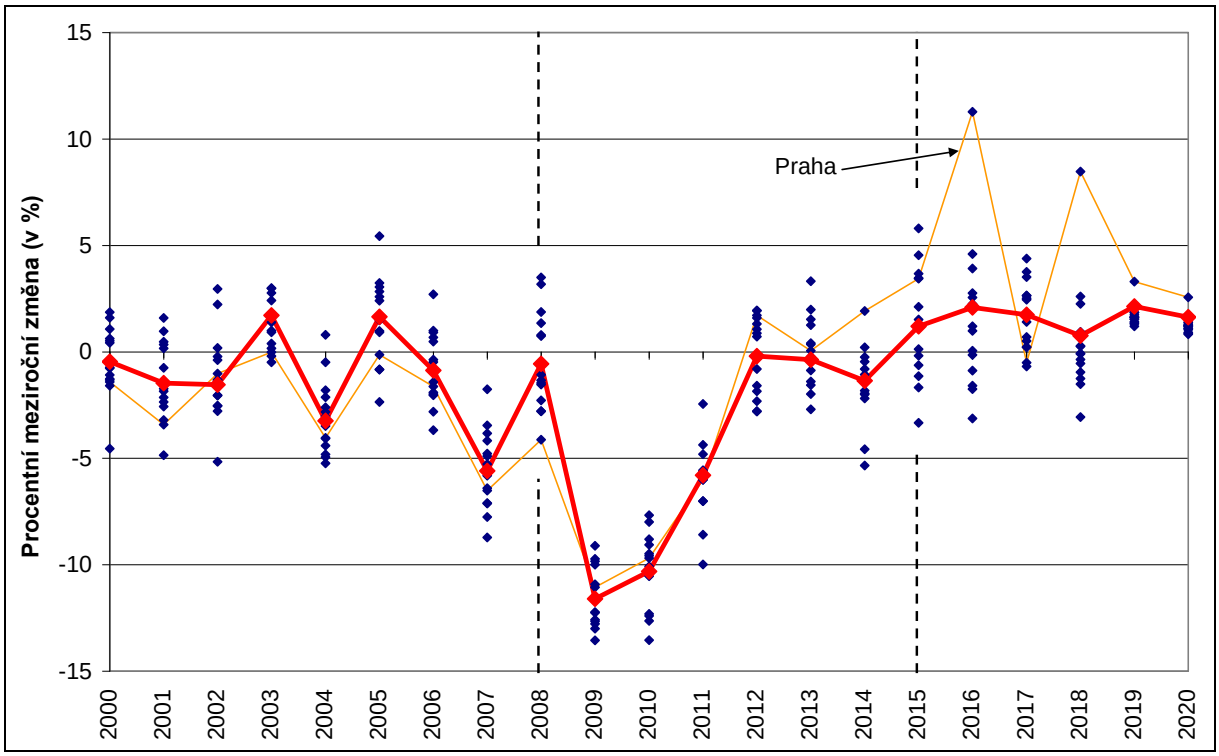

Zdroj: Data z demografické projekce ČSÚ, 2004 (do roku 2002 vč. skutečně vykazované počty)

Obrázek 6 schematicky (jednotlivé body představují jednotlivé kraje) ukazuje vývoj počtu 15letých v jednotlivých krajích formou meziročních změn. Spojovací čarou je zvýrazněn kraj Praha, na němž je dokládán výrazně odlišný průběh. Přibližně průměrný je vývoj počtu 15letých odpovídá nejrychlejšímu poklesu v roce 2009 (v grafu zvýrazněno tučnou čárou). Mírou poklesů a nárůstů je podobný průměrnému vývoji ČR kraj Praha až do roku 2013. V dalších letech jsou pro tento kraj očekávány nejrychlejší nárůsty v porovnání s ostatními kraji. Některé kraje (např. kraj Olomoucký) vykazují vývoj mírně odlišný, k největšímu propadu počtu 15letých v nich nedochází v roce 2009, ale až o rok později.

Celé sledované období lze pro potřeby hodnocení demografického vývoje rozdělit do tří období: před rokem 2009 (období před nejvýraznějším poklesem počtu 15letých osob), období let 2009–2011 (období největšího propadu počtu 15letých osob) a období po roce 2011 (období po největším propadu počtu 15letých osob). Detailnější popis demografického vývoje v jednotlivých krajích je uveden v příloze č. 1.

Celkový minulý (od roku 2000) a předpokládaný budoucí (ilustrativně až do roku 2020) vývoj absolutních počtů 15letých osob v rámci ČR zobrazuje obrázek 7.

Obrázek 7: Vývoj počtu 15 letých osob v ČR, období let 2000–2020 (stavy ČSÚ vykazované k 31. 12. daného roku)

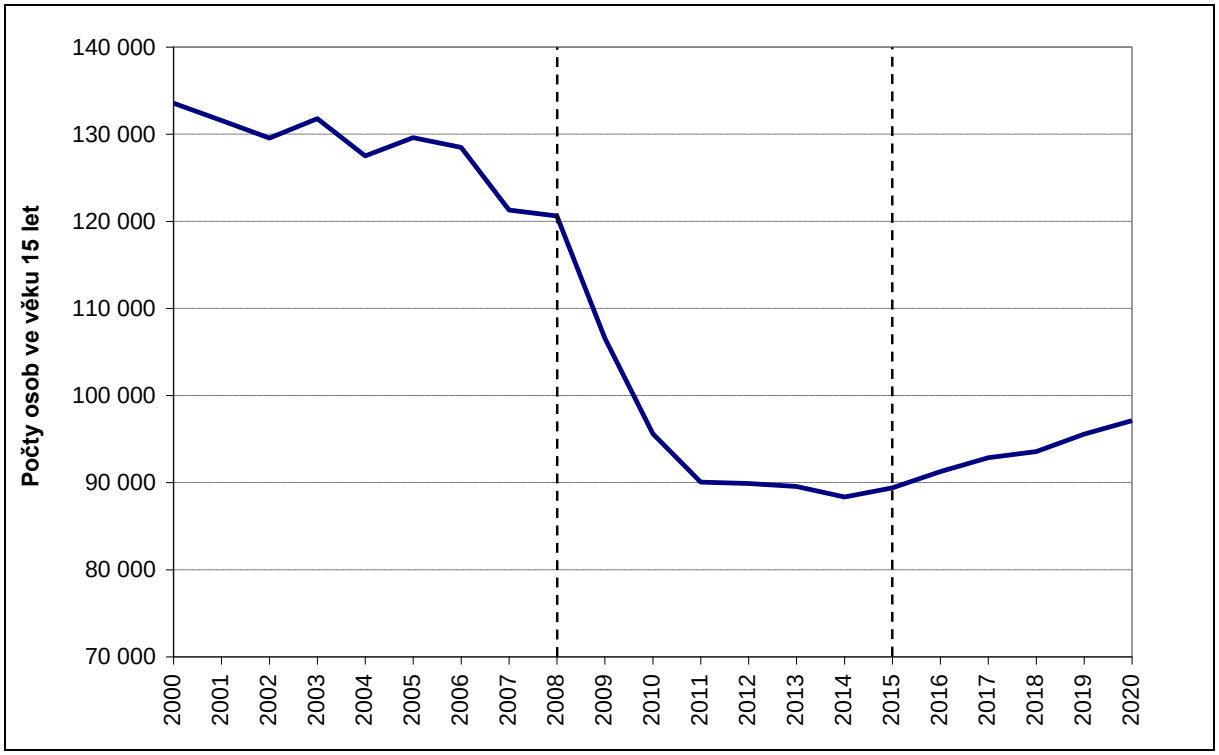

Zdroj: Data z demografické projekce ČSÚ, 2004 (do roku 2002 vč. skutečně vykazované počty)

Během období největšího propadu mohou počty 15letých osob klesnout až na hodnoty okolo 90 tis. Po roce 2015 se očekává opětovný pozvolný růst v důsledku zvyšující se porodnosti po roce 2000. Tento nárůst však do konce sledovaného období nevyváží předchozí prudký pokles. Velmi nepříznivý demografický vývoj v nejbližších letech vytvoří složitou situaci ve středním vzdělávání, po roce 2008 dojde k prudkému propadu počtu žáků středních škol a jejich naplněnost žáky v počátečním vzdělávání se postupně sníží o čtvrtinu až třetinu.

Rozdílný demografický vývoj v jednotlivých krajích je příčinou rozdílného vývoje počtu nově přijatých a absolventů středního vzdělávání v jednotlivých krajích, jak bude patrné z následujícího textu a grafů v přílohách.

3.2 Projekce žáků vstupujících do 1. ročníků středních škol (s vyčleněním jednotlivých skupin oborů vzdělání)

Základní předpoklady vstupující do výpočtů

Odhad budoucího vývoje počtu dětí, žáků a studentů ve vzdělávací soustavě je tradičně součástí Dlouhodobého záměru ČR (dále jen DZ ČR) i jednotlivých krajů. Předpoklady, na nichž bývají takové projekční výpočty založeny, bývají předmětem mnoha diskusí. V tomto materiálu jsou uvažovány 4 varianty možného vývoje, jen jedna z nich je výrazněji subjektivně ovlivnitelná (varianta 3). Tyto varianty (popsány v příloze č. 2) je možné chápat spíše jako krajní (možná až extrémní), skutečný vývoj by se tedy měl pohybovat pravděpodobně v mezích těmito variantami vymezenými. Proto je doplněna ještě varianta průměrná (varianta P), představující méně vyhraněný průběh.

Pro výpočty byl z důvodu jeho konzistentnosti jednotně použit projekční model užívaný jak v rámci MŠMT pro DZ ČR, tak pro analýzy připravované v rámci Ústavu pro informace ve vzdělávání (ÚIV). Počty nově přijatých jsou v něm projektovány podle oborů vzdělání rozdělených do skupin podle písmene kódu klasifikace kmenových oborů vzdělání KKOV[5] a jsou odvozovány na základě projekčních koeficientů odhadovaných z minulého vývoje nebo jednotlivých variant popsaných v příloze č. 2. Veškerá výkonová data užívaná ve výpočtech pochází ze zdrojů ÚIV, poslední reálná data jsou za školní rok 2006/07.

Předkládané projekce jsou na rozdíl od jiných statistických materiálů vznikajících v souvislosti s demografickým poklesem zaměřeny pouze na úroveň středního vzdělávání, kde se snaží postihnout možné dopady demografického poklesu především na vývoj oborů vzdělání s výučním listem – skupiny oborů vzdělání E a H podle klasifikace KKOV. Zájem o tyto obory vzdělání je během posledních několika let spíše klesající a proto lze předpokládat, že i dopad demografického vývoje tyto obory postihne výrazněji než obory, o které uchazeči projevují tradičně větší zájem.

Podle všech předpokládaných variant se ukazuje, že negativní dopad demografického vývoje na přijímání (a následně tedy i na počty žáků a absolventů) v oborech vzdělání s výučním listem (skupiny oborů E a H) bude mimořádně významný. Školy, jejich zřizovatelé a další dotčené subjekty by proto měly na tento vývoj pokud možno včas a vhodně zareagovat.

V Příloze č. 2 uvedený popis variant je pouze stručný a vychází z možností, které poskytuje používaný projekční model. V zásadě jsou u variant vstupní předpoklady nastaveny pro jiné obory vzdělání než skupiny E a H (kromě varianty 1, kde jsou podíly zachovány u všech skupin oborů vzdělání, a varianty P, která je spíše doplňkem k předchozím variantám) a vývoj počtu přijatých do oborů vzdělání s výučním listem je určován tak, aby celkový počet nově přijatých do středního vzdělávání k počtu 15letých v populaci daného kraje zůstal přibližně stabilní.

Nejdiskutabilnější předpoklady jsou pak ve variantě 3, ta se snaží respektovat tradiční vývoj v krajích v minulých letech a nastínit tak, kam by mohly vést tyto současné a minulé trendy.

Součástí variant není projektování počtu nově přijatých do 8letých a 6letých gymnázií, ty jsou projektovány ve všech variantách stejně, a to na základě minulého vývoje. Projekční

---

[5] Skupiny oborů vzdělání:
C, D, J ..... střední vzdělání
E, H ... ……střední vzdělání s výučním listem
L (L/0) ... střední vzdělání s maturitní zkouškou zahrnující odborný výcvik (dříve čtyřleté studijní obory s maturitní zkouškou)
M ....……..střední odborné vzdělání s maturitní zkouškou (mimo obory lycea, které jsou řazeny mezi vzdělávání všeobecné)
K .....střední všeobecné vzdělání s maturitní zkouškou (obory gymnázií)

varianty se vztahují jen na počty přijatých do prvních ročníků středního vzdělávání, tedy až po ukončení povinné školní docházky. Do výsledků jsou tedy započítány počty žáků 6letých a 8letých gymnázií v ročnících odpovídajících prvnímu ročníku středního vzdělávání.[6]

Projekce v částech 3.2, 3.3 a 3.4 zachycují vývoj za současných podmínek bez budoucích legislativních aj. systémových úprav. Ve všech variantách se vychází z předpokladu, že nedojde k navýšení podílu nově přijatých do oborů středního vzdělávání vzhledem k počtu 15letých. V projekcích odhalený deficit žáků středního vzdělávání tedy dává určitou představu o potenciální uvolněné kapacitě, kterou by bylo možno případně pokrýt například osobami staršími nebo opakovaně přijímanými ke vzdělávání ve větší míře, než je tomu v současné době.

Podrobný popis shrnující výsledky projekce počtu žáků nově vstupujících do 1. ročníků středních škol (s vyčleněním jednotlivých skupin oborů vzdělání) na úrovni jednotlivých krajů je uveden v příloze č. 3.

Z důvodu požadavku na přiměřený rozsah materiálu byly výsledky podílu nově přijatých do oborů vzdělání s výučním listem ze všech nově přijatých uvedeny výhradně v souhrnné tabulce v příloze č. 4 (s využitím metodiky ze Seznamu doporučených indikátorů kvantitativního vývoje vzdělávací soustavy a metod jejich výpočtu užívaných v DZ ČR a DZ krajů[7]) a náležitě okomentovány u jednotlivých krajů před závěrečným shrnutím dopadu na všechny skupiny oborů vzdělání.

Shrnutí výsledků na úrovni České republiky

Ucelená projekce počtu dětí, žáků a studentů ve vzdělávací soustavě je součástí DZ ČR, kde se však jedná o výpočet směřovaný k aktuálně vymezeným cílům vzdělávací politiky. V DZ 2007 je užíván výpočet v některých ohledech metodicky odlišný, přesto výsledky odpovídají zhruba variantě 2 nebo 3 v tomto materiálu, jenž zahrnuje i nově přijaté do škol samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením a při výchovných ústavech.

Při vyjádření na úrovni České republiky jsou patrné velké rozdíly mezi výsledky jednotlivých variant, neboť se projevují rozdílnosti všech jednotlivých krajů.

[6] Ročníky odpovídající prvnímu ročníku středního vzdělávání jsou 5. ročník 8letých gymnázií a 3. ročník 6letých gymnázií

[7] dostupné na adrese http://www.msmt.cz/dokumenty/seznam-doporucenych-indikatoru-kvantitativniho-vyvoje-vzdelavaci-soustavy-a-metod-jejich-vypoctu-uzivanych-v-dlouhodobem-zameru-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-cr-a-dlouhodobych-zamerech-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-v-krajic

Obrázek 8: Vývoj nově přijatých do oborů vzdělání skupin E a H, ČR, porovnání variant

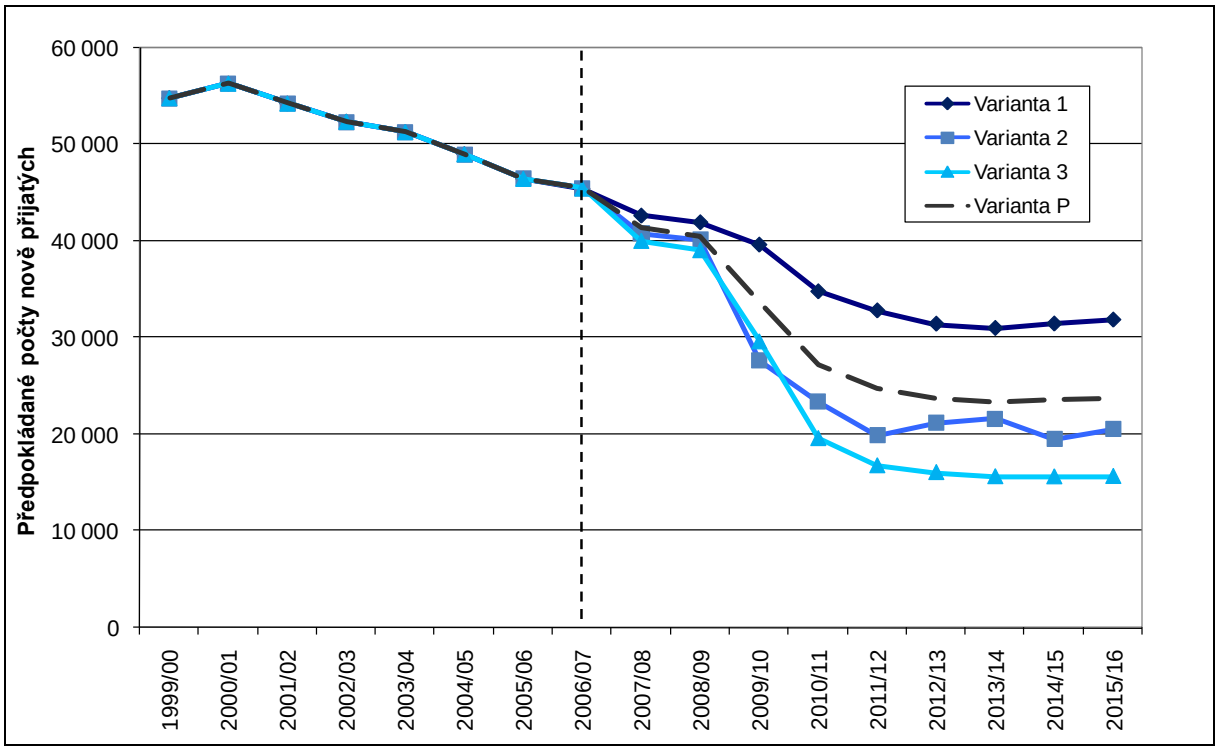

Pozn.: Přerušovaná čára odděluje roky s uváděnými reálně vykázanými daty a výsledky projekčních výpočtů

Z grafu na obrázku č. 8 je jednoznačně patrný očekávaný propad počtu uchazečů po roce 2008, jenž by měl trvat až přibližně do roku 2011, tedy asi 3 roky.

Na základě vývoje zájmu o obory vzdělání skupin E a H lze předpokládat, že efekt nepříznivého demografického vývoje dopadne především na obory vzdělání těchto skupin. I při předpokladu neklesajícího zájmu o tyto obory vzdělání (varianta 1) by pokles počtu přijatých byl ve většině krajů o cca 30 % proti současným hodnotám. Dopad na tyto obory vzdělání však může být očekáván dvojnásobný nebo ještě výraznější, pokud se do prognózy zahrne předpoklad většího zájmu o obory vzdělání všeobecného středního vzdělávání a o jiné obory vzdělání s maturitní zkouškou (varianta 2) a také minulý tradiční vývoj v jednotlivých krajích (varianta 3). Varianta P je v každém roce prostým aritmetickým průměrem nejvyšší a nejnižší projektované hodnoty podle ostatních variant.

Ve všech krajích bude docházet k poklesu hodnot ukazatele mapujícího podíl nově přijatých do oborů vzdělání s výučním listem ze všech nově přijatých. Jedině podle první varianty zůstává tento podíl nadále relativně stabilní. Změny hodnot tohoto ukazatele v první variantě jsou způsobeny pouze vlivem spádovosti nebo naopak ztrátovosti krajů, která vede k tomu, že podíl nově přijatých do oborů vzdělání s výučním listem vzhledem k absolventům základních škol má ve sledovaném období odlišný průběh (v první variantě zůstává stabilní) od vývoje podílu těchto nově přijatých vztažených k celkovému počtu nově přijatých do oborů vzdělání středního vzdělávání (protože část absolventů základních škol v jednotlivých krajích může být mezi nově přijatými do oborů vzdělání středního vzdělávání v jiných krajích).

Podle varianty 1 by tak celkový počet nově přijatých do oborů vzdělání s výučním listem mohl poklesnout o 30 %, podle dalších variant o 55 až 60 %.

Obrázek 9: Dopad na všechny skupiny oborů vzdělání, ČR, varianta 1

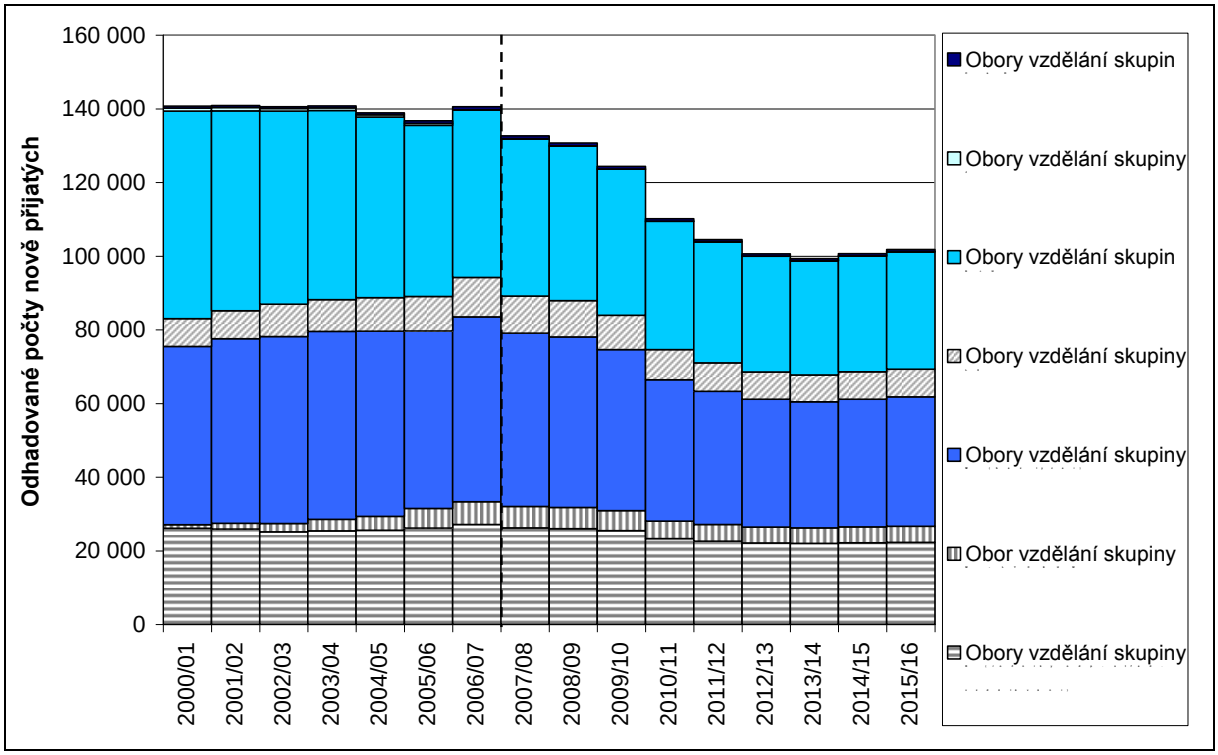

Pozn.: Přerušovaná čára odděluje roky s uváděnými reálně vykázanými daty a výsledky projekčních výpočtů

Za předpokladu nezměněného zájmu uchazečů o střední vzdělávání (varianta 1) by v budoucích letech došlo ke zvrácení stávajícího narůstajícího trendu přijímaných do všeobecného středního vzdělávání (gymnázia a obor lyceum). Tím by každoroční počty nově přijatých do těchto oborů vzdělání mohly klesnout až k hodnotám okolo 17 tis. do konce dekády, což je o cca 7 tis. méně než v současné době. U oborů vzdělání s maturitní zkouškou s kódem M (bez oboru vzdělání lyceum) je v posledních letech zájem spíše stabilní a rostoucí trend již není vykazován. Vlivem demografického propadu by tak došlo jednoznačně k poklesu počtu přijímaných, podle první varianty o cca 10 tis. do roku 2010.

O obory vzdělání s maturitní zkouškou s kódem L/0 je v posledních letech zájem ze strany uchazečů stále rostoucí, nicméně pokud by se zájem uchazečů v dalších letech již dále neměnil (varianta 1), pak by pokles přijímaných postihl i tyto obory vzdělání. Tím by ze současných více než 10,6 tis. nově přijímaných tyto počty mohly klesnout opět na úroveň roku 2002, kdy do oborů vzdělání s maturitní zkouškou s kódem L/0 nastupovalo jen necelých 9 tis. osob. V případě zatraktivnění těchto oborů vzdělání by o ně v dalších letech mohl pokračovat zájem, což by pak ovšem mohlo mít dopad do jiných skupin oborů odborného vzdělání.

Zájem o obory skupin E a H je klesající již několik let, v případě nezměněného zájmu (varianta 1) by pokles pokračoval, dnešní počty přijatých by tak poklesly o více než 10 tis. Pokles by se projevil i u málo početných oborů skupin C, D a J.

3.3 Projekce absolventů středních škol (včetně projekce absolventů středních škol vstupujících ihned po absolvování střední školy na trh práce)

Základní předpoklady

Odhad počtu absolventů středních škol v této části je založen na 4 variantách popsaných v příloze č. 2.

Počty absolventů středních škol jsou opět projektovány podle oborů vzdělání rozdělených do skupin podle písmene kódu klasifikace KKOV a jsou odvozovány na základě projekčních koeficientů odhadovaných z minulého vývoje nebo jednotlivých variant popsaných v příloze č. 2. Veškerá výkonová data užívaná ve výpočtech pochází stejně jako v předchozí části ze zdrojů ÚIV, poslední reálná data jsou za školní rok 2006/07.

Zaměření předkládaných výsledků opět směřuje především na zmapování možného vývoje oborů vzdělání s výučním listem – skupiny oborů vzdělání E a H podle klasifikace KKOV. Klesající zájem o tyto obory vzdělání se postupně nevyhnutelně projeví i na poklesu počtu absolventů z těchto oborů vzdělání.

Projekce v částech 3.2 a 3.3 zachycují vývoj za současných podmínek bez budoucích legislativních aj. systémových úprav. Ve všech variantách se vychází z předpokladu, že nedojde k navýšení podílu nově přijatých do oborů středního vzdělávání vzhledem k počtu 15letých.

Shrnutí výsledků projekce počtu absolventů středních škol (s vyčleněním jednotlivých skupin oborů vzdělání) na úrovni jednotlivých krajů je uvedeno v příloze č. 5.

Shrnutí výsledků na úrovni České republiky

Při vyjádření na úrovni České republiky jsou opět patrné velké rozdíly mezi výsledky jednotlivých variant, neboť se projevují agregovaně rozdílnosti všech jednotlivých krajů. Tyto rozdíly se však výrazněji začínají projevovat až po roce 2010, neboť do tohoto roku jsou počty absolventů odvozovány z počtů nově přijatých na střední školy, které jsou již v současné době známé.

Obrázek 10: Vývoj absolventů oborů vzdělání skupin E a H, ČR, porovnání variant

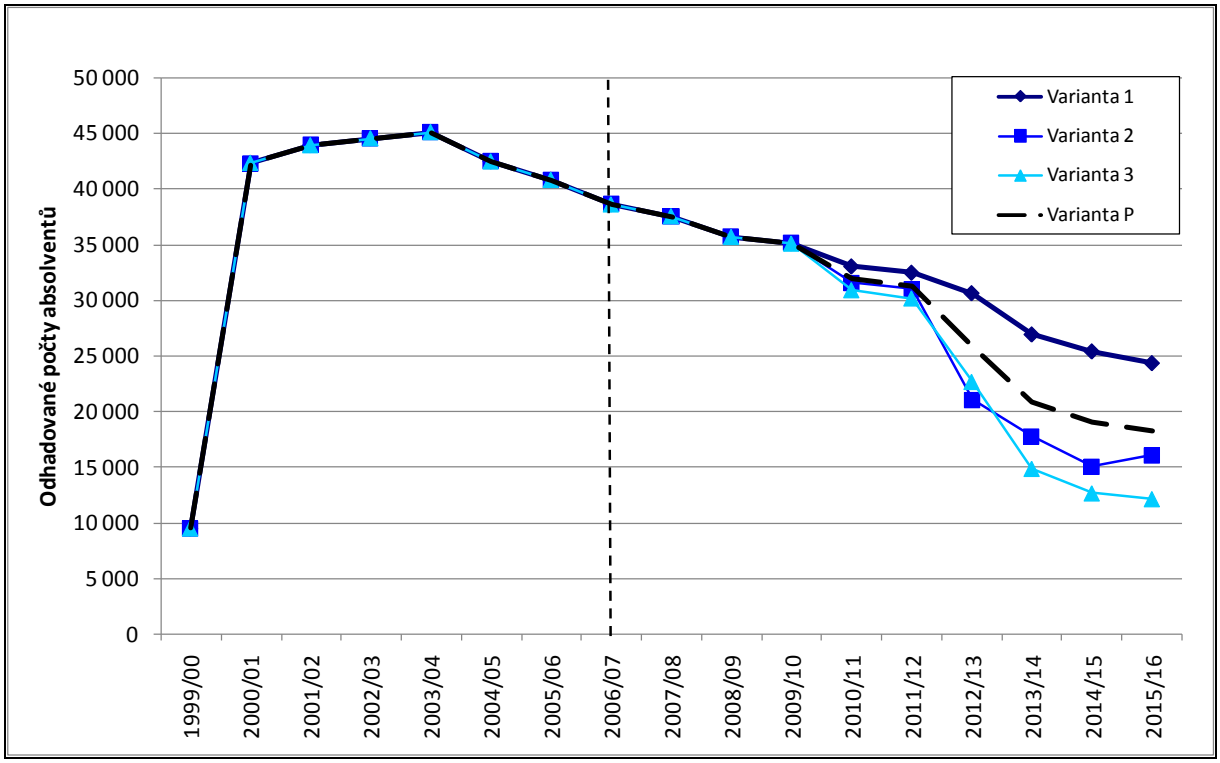

Pozn.: Přerušovaná čára odděluje roky s uváděnými reálně vykázanými daty a výsledky projekčních výpočtů

Z grafu na obrázku č. 10 je jednoznačně patrný očekávaný propad počtu absolventů středních škol po školním roce 2011/12, jenž bude pravděpodobně trvat až do konce prognózovaného období.

Jak již bylo konstatováno, na základě vývoje zájmu o obory vzdělání skupin E a H lze předpokládat, že efekt nepříznivého demografického vývoje dopadne především na obory vzdělání těchto skupin. I při předpokladu neklesajícího zájmu o tyto obory vzdělání (varianta 1) by pokles počtu absolventů těchto oborů vzdělání byl ve většině krajů o cca 30 % proti současným hodnotám. Dopad na tyto obory vzdělání však může být očekáván dvojnásobný nebo ještě výraznější, pokud se do prognózy zahrne předpoklad většího zájmu o obory vzdělání všeobecného středního vzdělávání a o jiné obory vzdělání s maturitní zkouškou (varianta 2) a také minulý tradiční vývoj v jednotlivých krajích (varianta 3). Varianta P je v každém roce prostým aritmetickým průměrem nejvyšší a nenižší projektované hodnoty podle ostatních variant

Podle varianty 1 by tak celkový počet absolventů oborů vzdělání s výučním listem mohl poklesnout o cca 35 %, podle druhé a třetí varianty až o 55 až 65 %.

Obrázek 11: Dopad na všechny skupiny oborů vzdělání, ČR, varianta 1

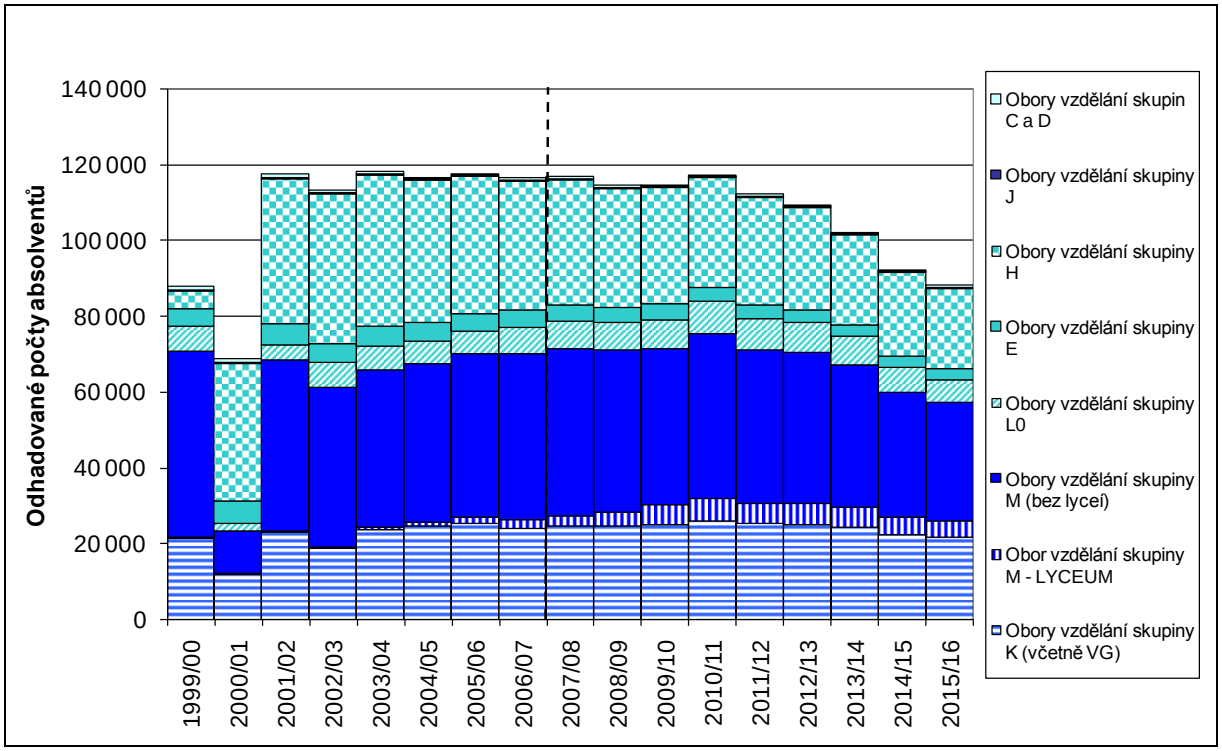

Pozn.: Přerušovaná čára odděluje roky s uváděnými reálně vykázanými daty a výsledky projekčních výpočtů

Za předpokladu nezměněného zájmu uchazečů o střední vzdělávání (varianta 1) by v budoucích letech pokračoval stávající narůstající trend počtu absolventů všeobecného středního vzdělávání (gymnázia a obor lyceum) ještě přibližně 4 další roky. V dalších letech by však již následoval obrat tohoto trendu a postupné klesání počtu absolventů z těchto oborů vzdělání. U oborů skupiny M (bez oboru vzdělání lyceum) by počty absolventů zůstávaly relativně stabilní přibližně ještě 4 roky, v dalších letech by jejich počty postupně klesaly.

O obory skupiny L0 je v posledních letech zájem ze strany uchazečů stále rostoucí, což by mělo mít za následek rostoucí počet absolventů v nejbližších letech, nicméně pokud by se zájem uchazečů v dalších letech již dále neměnil (varianta 1), pak by pokles absolventů postihl i tyto obory vzdělání.

Zájem o obory skupin E a H je klesající již několik let, v případě nezměněného zájmu (varianta 1) by pokles pokračoval, stejný by tím byl s několikaletým zpožděním i vývoj počtu

absolventů těchto oborů vzdělání. Absolventi oborů vzdělání skupin C, D a J jsou již v dnešní době zastoupeni jen velice sporadicky.

Odhad počtu absolventů středních škol vstupujících ihned po absolvování střední školy na trh práce v této části je založen na výše uvedených 4 variantách. Výpočty tedy vychází přímo z výsledků předchozí části projekce, tedy odhadu absolventů ve skupinách podle písmene kódu klasifikace KKOV.

Vzhledem k dostupnosti dat není možné počty absolventů středních škol vstupujících ihned po absolvování střední školy na trh práce projektovat podle oborů vzdělání rozdělených do skupin podle písmene kódu klasifikace KKOV. S projekcí se lze dostat pouze na skupiny absolventů oborů středního vzdělání s maturitní zkouškou, oborů středního vzdělání s výučním listem a oborů středního vzdělání.

Hodnoty jsou odvozovány na základě projekčních koeficientů odhadovaných z minulého vývoje a vychází z jednotlivých variant popsaných v Příloze 2 a Příloze 5. Cílem projekce je oddělit ty absolventy, kteří pokračují v dalším vzdělávání a odhadnout ty, kteří se dostávají mimo statistický systém (např. mateřská dovolená, práce v zahraničí apod.). Veškerá výkonová data užívaná ve výpočtech pochází stejně jako v předchozí části ze zdrojů ÚIV, poslední reálná data jsou za školní rok 2006/07.

Zaměření předkládaných výsledků opět směřuje především na zmapování možného vývoje vstupu absolventů oborů vzdělání s výučním listem (skupiny oborů vzdělání E a H podle klasifikace KKOV) na trh práce. Klesající počet absolventů těchto oborů se nevyhnutelně projeví i na vstupu na trh práce a může přinést nemalé problémy zaměstnavatelům.

Projekce v částech 3.2 a 3.3 zachycují vývoj za současných podmínek bez budoucích legislativních aj. systémových úprav, stejně tak je tomu i v této části. Ve všech variantách se vychází z předpokladu, že nedojde k navýšení podílu nově přijatých do oborů středního vzdělávání vzhledem k počtu 15letých.

Popis shrnující výsledky projekce počtu absolventů středních škol vstupujících ihned po absolvování střední školy na trh práce na úrovni jednotlivých krajů je uveden v Příloze 6.

- **Shrnutí výsledků na úrovni České republiky**

Na úrovni České republiky jsou opět patrné velké rozdíly mezi výsledky jednotlivých variant, neboť se projevují agregovaně rozdílnosti všech jednotlivých krajů. Tyto rozdíly se však výrazněji začínají projevovat až po roce 2010 neboť do tohoto roku jsou počty absolventů odvozovány ze známých počtů nově přijatých na střední školy.

Obrázek 12: Odhadovaný vývoj počtu absolventů oborů vzdělání s výučním listem (E a H), kteří ihned po získání výučního listu přejdou na trh práce, ČR, porovnání variant

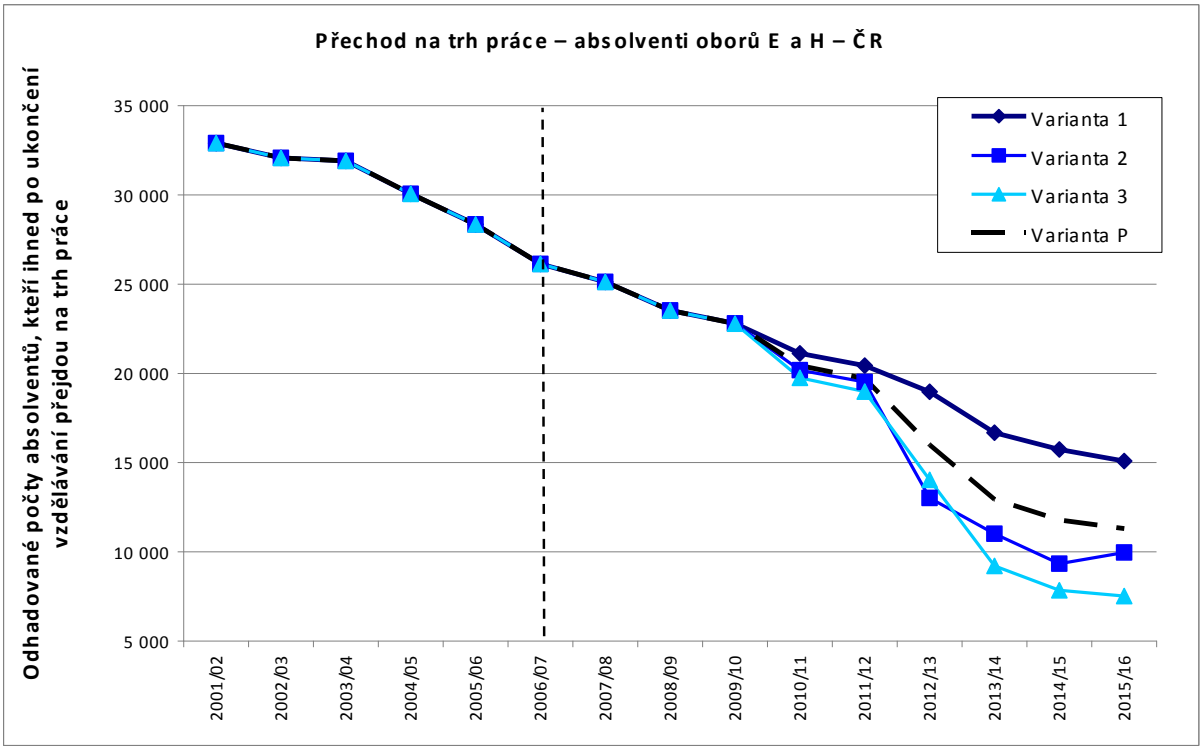

Pozn.: *Přerušovaná čára odděluje roky s uváděnými reálně vykázanými daty a výsledky projekčních výpočtů*

Z grafu na obrázku 12 je jednoznačně patrný **očekávaný propad počtu absolventů oborů vzdělání s výučním listem**, kteří nastoupí ihned po získání výučního listu na trh práce, **po školním roce 2011/12** (vychází z projekce počtu absolventů těchto oborů), jenž bude pravděpodobně trvat až do konce prognózovaného období.

Ve všech čtyřech projekčních variantách uvažujeme postupný nárůst a setrvání absolventů oborů K, M, L0, E a H ve vzdělávacím systému, a to ze současných cca 70 na 80 % v roce 2015 pro obory středního vzdělání s maturitní zkouškou a z 30 na 35 % v roce 2012 pro obory středního vzdělání s výučním listem. Podíl odchodů na pracovní trh by mohl být ještě výrazně nižší pro absolventy středního vzdělání s maturitní zkouškou, a to v závislosti na přijímání těchto absolventů do terciárního vzdělávání.

Obrázek 13: Celkový dopad přechodu absolventů na trh práce, ČR, varianta 1

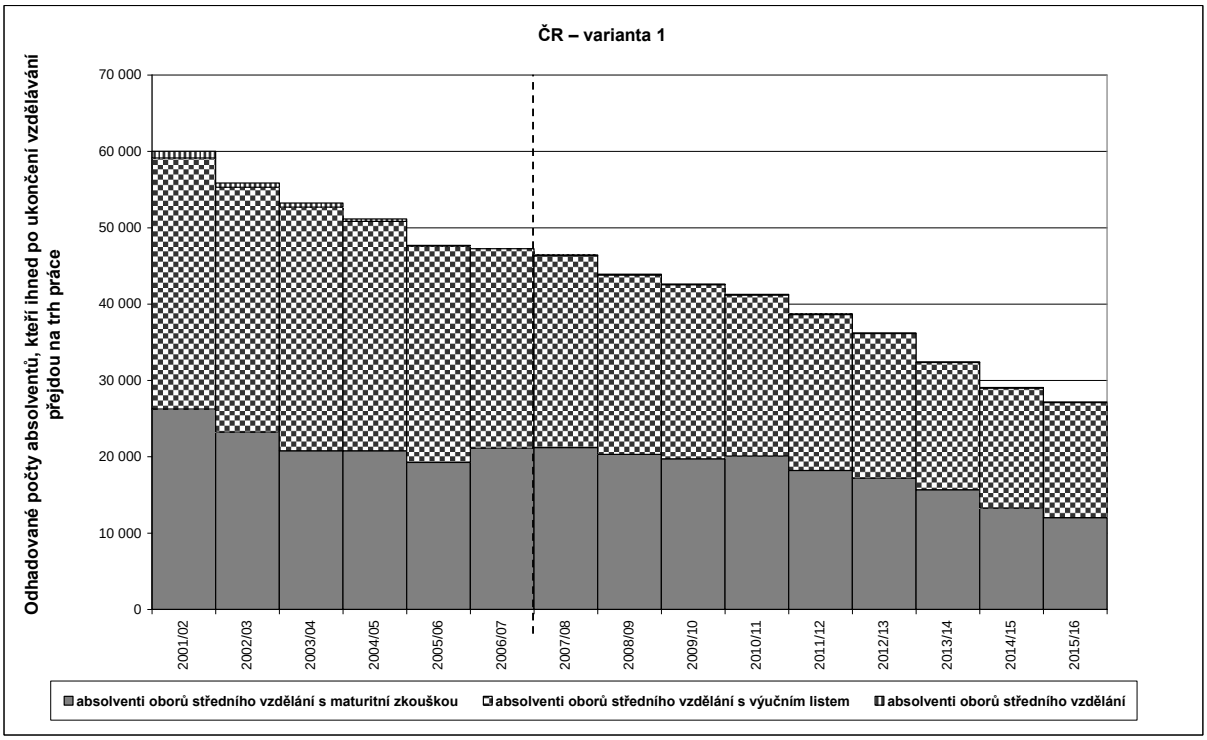

Pozn.: *Přerušovaná čára odděluje roky s uváděnými reálně vykázanými daty a výsledky projekčních výpočtů*

Za předpokladu nezměněného zájmu uchazečů o střední vzdělávání (varianta 1) by v budoucích letech pokračoval stávající narůstající trend počtu absolventů středního vzdělávání s maturitní zkouškou ještě další čtyři roky. Od školního roku 2011/12 předpokládáme obrat tohoto trendu a postupné klesání počtu těchto absolventů. S předpokládaným 1% ročním nárůstem setrvání těchto absolventů ve vzdělávacím systému bude docházet k přechodu necelých 20 % z nich na pracovní trh ihned po složení maturitní zkoušky.

Zájem o obory skupin E a H je klesající již několik let, v případě nezměněného zájmu (varianta 1) by pokles pokračoval jen v závislosti na demografickém vývoji, stejný by tím byl s několikaletým zpožděním i vývoj počtu absolventů těchto oborů vzdělání. Předpokládáme, že cca 60% z nich od roku 2012 bude přecházet na pracovní trh ihned po získání výučního listu.

Absolventi oborů vzdělání skupin C, D a J jsou již v dnešní době zastoupeni jen velice sporadicky a nedostatky v datové struktuře neumožňují kvalifikovaně předpovědět jejich přechod na trh práce (podle dostupných dat předpokládáme, že jich na pracovní trh ihned po získání středního vzdělání nastoupí okolo 15 %).

3.4 Klíčové faktory ovlivňující vstup absolventů na trh práce

Předpokládané snížení počtu žáků (pokles demografické křivky) nastupujících do středních škol s sebou pravděpodobně přinese změny ve struktuře žáků středních škol a následně i změny ve složení absolventů, kteří budou vstupovat na trh práce. S nepříznivým demografickým vývojem je spojována obava zaměstnavatelů i škol z toho, že pokles žáků bude probíhat pouze na úkor oborů vzdělání s výučním listem a povede k extrémnímu úbytku vyučených. Objevuje se i názor, že žáci nebudou mít zájem o odborné vzdělávání a budou

preferovat všeobecné vzdělávání na gymnáziích. Ke klíčovým faktorům na straně žáků a absolventů, které ovlivní výslednou situaci, patří zejména:

A. Zájem žáků (a rodičů) o vzdělávání v jednotlivých typech středních škol a spokojenost s volbou oboru

Určitý obrázek o zájmu žáků poskytují výsledky výzkumů, které ukazují, jaké vzdělání by si absolventi zvolili při zpětném pohledu, zda jsou spokojeni se svojí volbou a jak by v případě takovéto hypotetické (opětovné) volby vypadala výsledná struktura absolventů středních škol.

– Změna poměru mezi odborným a všeobecným vzděláním (na základě hypotetické opakované volby absolventů)

Ve vztahu k volbě mezi odborným a všeobecným vzděláním výsledky provedených šetření ukazují, že obavy z výrazného nezájmu žáků o odborné vzdělávání nejsou v současné době příliš opodstatněné. Většina absolventů oborů vzdělání s výučním listem a oborů vzdělání s maturitní zkouškou by si při hypotetické opakované volbě opět zvolila obory odborného vzdělání. Zájem o obory vzdělání gymnázia by mělo s odstupem několika let po vykonání maturitní zkoušky asi 8 % absolventů oborů odborného vzdělání s maturitní zkouškou a asi 1 % absolventů oborů vzdělání s výučním listem.

– Změna poměru mezi odborným vzděláním poskytujícím výuční list a maturitu

Zatímco posun mezi všeobecným a odborným vzděláním není při pohledu na teoretickou volbu absolventů tak výrazný, podstatně větší rozdíl se ukazuje při srovnání skutečné a hypotetické volby v případě vzdělání s maturitní zkouškou a výučním listem. Z výsledků šetření vyplynulo, že absolventi oborů odborného vzdělání s maturitní zkouškou jsou se získanou úrovní vzdělání podstatně spokojenější než absolventi oborů vzdělání s výučním listem. Převážná většina z nich (89 %) by si zvolila opět obory vzdělání s maturitní zkouškou. Zájem o obory vzdělání s výučním listem by měly jen 3 % absolventů oborů vzdělání s maturitní zkouškou.

Naopak spokojenost vyučených se získanou úrovní vzdělání je nízká a téměř polovina (46 %) absolventů oborů vzdělání s výučním listem by raději studovala obor vzdělání s maturitní zkouškou. Řada absolventů oborů vzdělání s výučním listem po vstupu do praxe zjišťuje, že obory vzdělání s maturitní zkouškou by pro ně byly výhodnější. Největší zájem o obory vzdělání s maturitní zkouškou projevují absolventi technických oborů s výučním listem, kteří si zároveň nejvíce stěžují na nedostatečnou úroveň svého odborného vzdělání.

Obrázek 14: Teoretická volba typu školy a oboru vzdělání absolventů oborů vzdělání s maturitní zkouškou s kódem M (dříve SOŠ) tři roky od ukončení vzdělávání v tomto oboru vzdělání. (odpovědi v %)

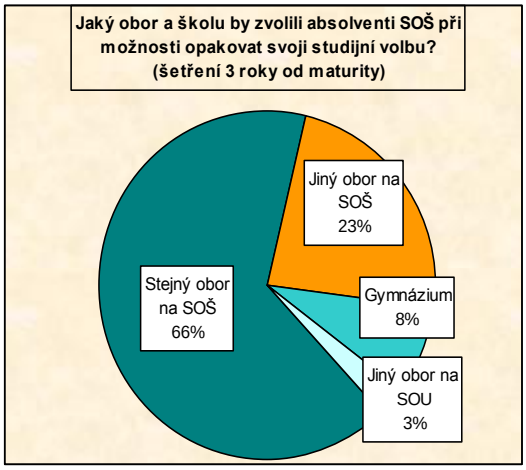

Zdroj: VIP Kariéra-ISA -Přechod absolventů SOŠ do praxe a jejich uplatnění na trhu práce – II. Etapa

Obrázek 15: Teoretická volba typu školy a oboru vzdělání absolventů oborů vzdělání s výučním listem (dříve SOU) šest let od ukončení vzdělávání na tomto typu školy

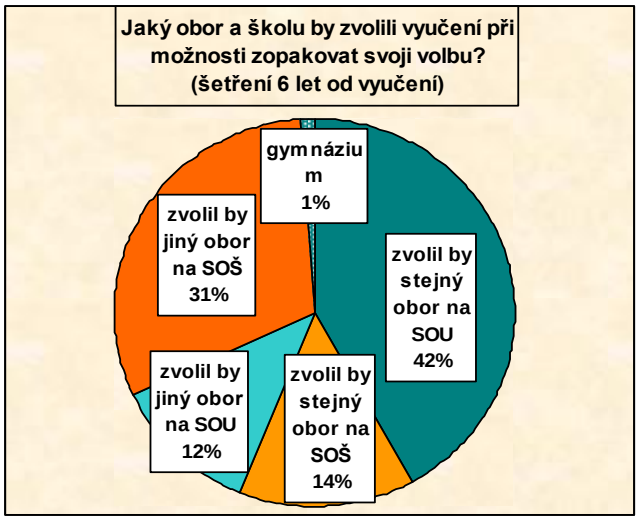

Zdroj: VIP Kariéra-ISA - Přechod absolventů SOŠ do praxe a jejich uplatnění na trhu práce – II. etapa

B. Zájem absolventů středních škol o pokračování v terciárním vzdělávání

Pro podíly přihlášených k vysokoškolskému studiu v podstatě platí, že větší podíly absolventů se na vysoké školy hlásí z oborů odborného vzdělání s maturitní zkouškou (dříve SOŠ), menší podíly z oborů odborného vzdělání s maturitní zkouškou s kódem L/0 (dříve studijních oborů SOU) a nejmenší z nástavbového studia. Existují však výrazné rozdíly v podílech přihlášených i přijatých v jednotlivých skupinách oborů (viz obr. 17).

Obrázek 16: Možnosti dalšího studia na vysokých školách (šk. rok 2007/08)

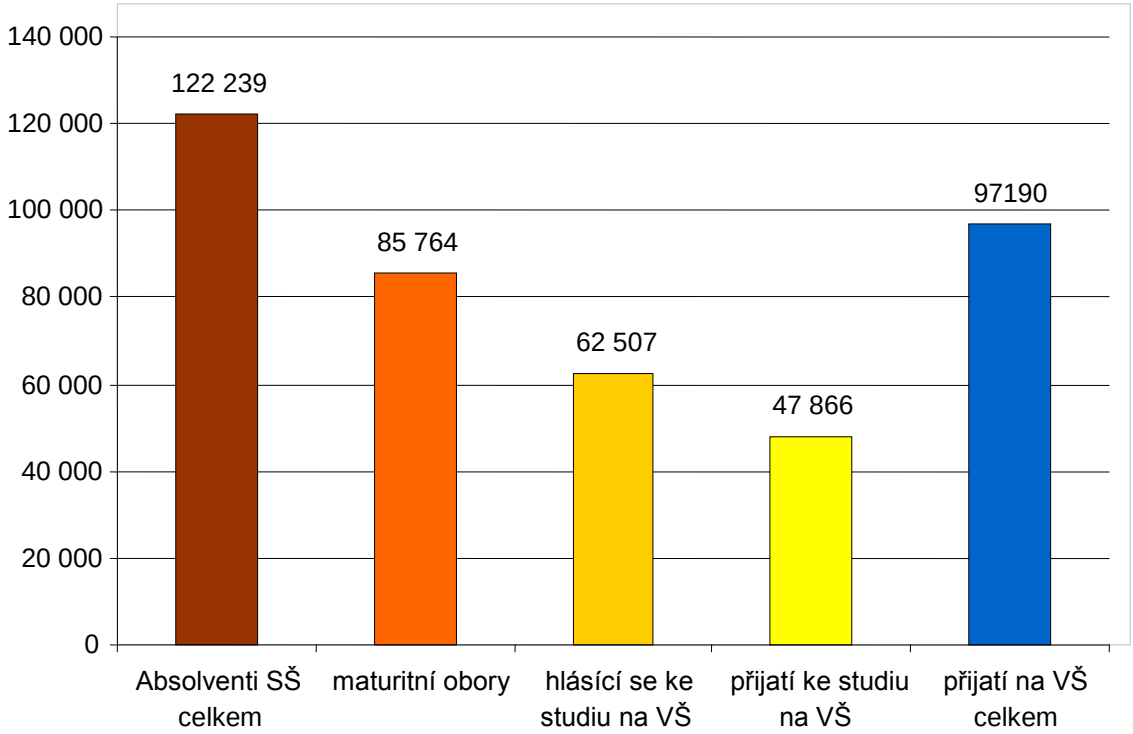

Zdroj: ÚIV

Obrázek 17: Podíly absolventů vybraných skupin oborů odborného vzdělávání, kteří se přihlásili, byli přijati a nebyli přijati na vysoké školy (2005/06)

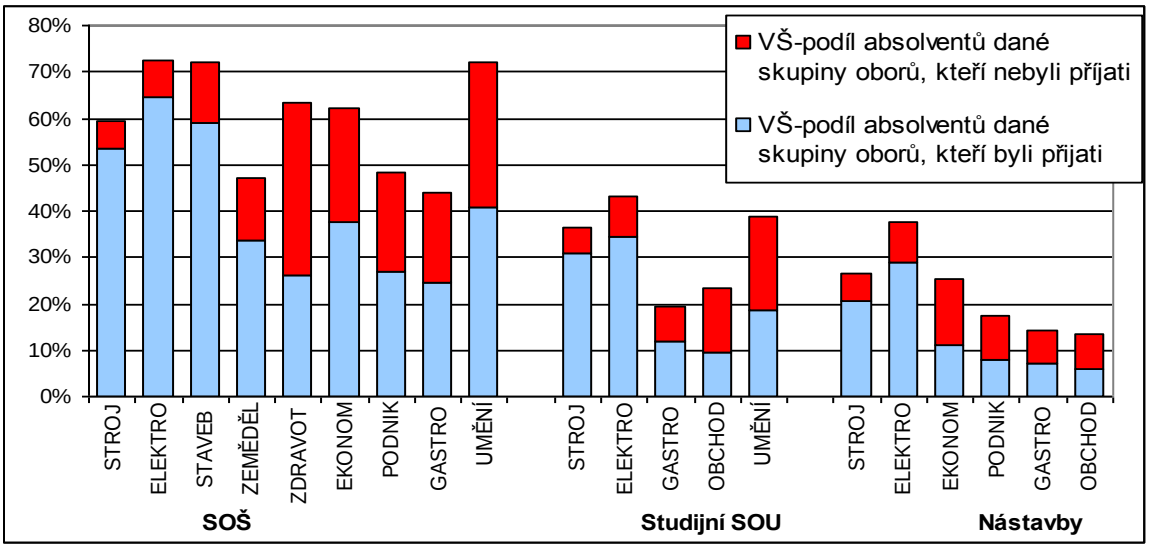

Zdroj: VIP Kariéra-ISA - Přechod absolventů středních škol do terciárního vzdělávání

Z celkového počtu studentů, kteří vykonali maturitní zkoušku před pěti lety, jich vzdělávání předčasně ukončilo 19 % (z těch, kteří studium na vysoké škole zahájili). Nejvíce studentů, absolventů středních škol z roku 2002, kteří nastoupí k vysokoškolskému studiu, zanechá studia v průběhu prvních dvou let studia (zejména v druhém roce studia) – jde o cca 6,3 % studentů. Dalších 5 % studentů odchází po druhém roce studia. Předčasné odchody z vysokých škol jsou méně časté, pokud studenti dokončí třetí rok – po třetím a čtvrtém roce studia předčasně odchází ze studia 3,4 %, resp. 3,9 %

S tím, jak je studium jednotlivých oborů vysokých škol jinak náročné, liší se pochopitelně i podíl studentů, kteří studijní programy jednotlivých oborových skupin ukončí. Největší podíl studentů předčasně ukončuje studium technických oborů, což je dáno zejména tím, že vysoké školy technického směru mají poměrně nouzi o uchazeče a velice často přijímají prakticky všechny uchazeče o studium. I z tohoto důvodu jsou tyto obory uchazeči chápány jako „sázka na jistotu“ a ke studiu nastupují i uchazeči, kteří nemají o obor zájem a následně odcházejí z vysokoškolského studia definitivně, nebo se po neúspěšném ukončení studia hlásí ke studiu oborů jiných. Ze studentů, kteří nastoupí ke studiu technických oborů, studium předčasně ukončí v případě strojírenství více než 30 %, v případě elektrotechnických, chemických a „ostatních“ technických oborů více než 20 % studujících.

Z hlediska přechodu absolventů na trh práce nejsou tyto počty zanedbatelné a je zřejmé, že tito pracovníci posílí oblast středoškolsky vzdělaných odborníků, přitom i neukončené studium jim dává vyšší vzdělanostní potenciál.

C. Volba pracovního uplatnění

Skutečnost, že školská sféra připraví absolventy v určité oborové a vzdělanostní struktuře ještě neznamená, že trh práce bude ve stejné struktuře posílen. Údaje o souladu mezi pracovním uplatněním a vystudovaným oborem ukazují, že tento vztah je v současné době poměrně volný, a to jak u absolventů oborů vzdělání s výučním listem, tak i absolventů oborů vzdělání s maturitní zkouškou s kódem M. Z hlediska vztahu k profesi a rozhodování o volbě zaměstnání na trhu práce, výzkumy ukazují, že prioritou pro absolventy s maturitní zkouškou je získání práce, která je zajímavá, umožňuje další růst a je odpovídajícím způsobem ohodnocena. Podstatná je i možnost skloubit osobní a pracovní život. Naopak k relativně méně důležitým aspektům práce patří možnost pracovat samostatně, společenská prestiž a užitečnost zaměstnání. Zároveň se zdá, že absolventi jsou připraveni relativně pružně měnit

pracovní místa, případně i profesi, pokud získají nabídku lepších platových nebo pracovních podmínek. S tím korespondují i zjištění, že právě platové a pracovní podmínky patří k nejfrekventovanějším důvodům pro změnu profese.

– Uplatnění absolventů oborů vzdělání s výučním listem na trhu práce

Celkově pracuje 6 let od ukončení vzdělávání ve škole přibližně 40 % absolventů ve zcela jiném než vystudovaném oboru, zatímco přímo ve svém oboru se pracovně realizuje jen 37 % absolventů oborů vzdělání s výučním listem. Extrémně nízký podíl absolventů, kteří pracují přímo ve vystudovaném oboru, je charakteristický především pro skupinu oborů Strojírenství a Elektrotechnika. Ve strojírenských oborech poklesl podíl absolventů, kteří pracují ve svém oboru ze 40 % po ukončení vzdělávání ve škole na pouhých 24 % v současnosti. V elektrotechnických oborech došlo k obdobnému poklesu z 39 % na 28 %.

Nejsilnější motivaci k odchodu do jiného oboru představuje nízký plat, relativně častým důvodem odchodu za prací do jiného oboru u absolventů oborů vzdělání skupiny Strojírenství (29 %) byly problémy se získáním práce, nezájem o práci v oboru ovlivnil značné procento absolventů oboru vzdělání Elektrotechnika.

– Uplatnění absolventů oborů vzdělání s maturitní zkouškou s kódem vzdělávání M (dříve SOŠ) na trhu práce

U absolventů oborů vzdělání s maturitní zkouškou s kódem vzdělávání M je překvapivým zjištěním poměrně vysoký odliv absolventů elektrotechnických oborů mimo obor. Již v závěru vzdělávání byl zájem těch, kteří nepokračovali ve studiu a směřovali přímo do praxe, o uplatnění v oboru relativně nízký – vyjádřilo ho jen asi 50 % absolventů a 17 % chtělo pracovat v příbuzném oboru. Z této skupiny absolventů ale tři roky od ukončení vzdělávání pracuje v oboru jen 22 %, naopak větší je zastoupení těch, kteří se uplatňují v příbuzném oboru (33 %) a mimo obor je zaměstnáno 44 %.

Relativně příznivá je situace i u strojírenských oborů – v závěru vzdělávání chtělo pracovat v oboru 56 % absolventů strojírenských oborů vzdělání s maturitní zkouškou s kódem vzdělávání M a 46 % se v oboru skutečně uplatnilo, přitom dalších 22 % je zaměstnáno v příbuzném oboru.

Ve strojírenských oborech, jejichž absolventi nacházejí na trhu práce uplatnění snadno, je dominantním důvodem neuplatnění v oboru nezájem o tuto práci. V elektrotechnických oborech je sice tento důvod rovněž zastoupen nejčastěji, objevují se ale i jiné důvody jako jsou nízký plat nebo to, že absolventi v tomto oboru nesehnali práci.

D. Změny v souvislosti s významnějším otevřením zahraničních trhů práce

Vesměs všichni pracovníci úřadů práce – respondenti šetření - se shodují v tom, že se zvýšil a stále se zvyšuje zájem mladých lidí o informace související se zahraničím. Absolventi se více zajímají jak o možnosti vzdělávání, stáží, odborné praxe, tak i o možnosti získání krátkodobé či dlouhodobé práce v oboru i mimo něj. Jako významný informační zdroj, který je v tomto směru mladými lidmi využíván, je uváděn evropský portál EURES.

Počet evidovaných uchazečů o zaměstnání - absolventů, kteří skutečně odchází do zahraničí, není obecně považován za obrovský. Zkušenosti v jednotlivých regionech jsou různé. Někde hodnotí změnu v počtech jako významnou, jinde ji naopak nepovažují za nějak zásadní. Každopádně i zde se dá říci, že počet mladých lidí odcházejících do zahraničí se rok od roku postupně zvyšuje.

Zaměříme-li se na absolventy, kteří mají zájem být zaměstnáni, je častou příčinou jejich odchodu do zahraničí nezájem o práci, která je v daný okamžik nabízena na domácím regionálním trhu práce. Před meziregionálním přesunem v rámci ČR dávají přednost přesunu do zahraničí nejčastěji z důvodu zlepšení se ve znalosti cizího jazyka, vyššího platového ohodnocení, osamostatnění se a získání nových životních zkušeností a poznání.

Největší zájem bývá o země, kde je mateřským jazykem angličtina, země sousedící s ČR příp. ty země, v nichž je snadnější získat pracovní povolení. Pro sezónní práce bývají oblíbené státy jižní Evropy.

Šetření ukázalo, že mladí lidé v případě, že se nedostanou na vysokou školu či vyšší odbornou školu, zřejmě častěji vyplňují časové období do dalších přijímacích zkoušek jednoletým pomaturitním studiem na jazykové škole či výjezdem do zahraničí.

Z odpovědí respondentů vyplývá, že absolventi škol s výučním listem mají v porovnání s ostatními absolventy vzhledem k malým jazykovým znalostem větší obavy z práce v zahraničí.

Nejčastěji v zahraničí bývají obsazovány profese týkající se gastronomie, hotelnictví, turismu, stavebnictví, zemědělství, zdravotnictví a sociální péče. U dívek bývá častým zaměstnáním pracovní pozice au-pair (pečovatelky o děti).

E. Problémy s uplatnitelností absolventů na trhu práce

Uplatnitelnost absolventů škol je ovlivněna řadou faktorů. Z vyjádření respondentů vyplývá, že za hlavní problémy uplatnitelnosti absolventů škol pracovníci úřadů práce považují zejména:

a. Nedostatečnou praxi žáků škol v průběhu vzdělávání, kde je jako nízký hodnocen objem odborné praxe obecně. Uplatnitelnost absolventů škol na trhu práce podle názoru pracovníků úřadů práce významně oslabuje nedostatečná praxe žáků středních škol v reálném pracovním prostředí. Kromě nízkého objemu praxe žáků v reálném pracovním prostředí upozorňují respondenti celkově na nedostatečný kontakt s prostředím firem a problém špatné vybavenosti škol moderním strojním a technologickým vybavením.
b. Nedostatečnou spolupráci škol se zaměstnavatelskou sférou. Jako nevyhovující je hodnocena spolupráce škol se zaměstnavateli a zaměstnavatelskými svazy. Měla by fungovat úzká spolupráce mezi odborníky na trh práce a školami. Zaměstnavatelé by měli ve větší míře být vtahováni do výuky, prostřednictvím externí výuky odborníků ve školách, stáží, exkurzí, zajištěním praxe přímo v provozu.

Ke zdrojům údajů:
Přechod absolventů SOŠ do praxe a jejich uplatnění na trhu - dotazníkové šetření absolventů 3 roky od ukončení vzdělávání v rámci systémového projektu VIP Kariéra v roce 2007 (viz kapitola 5.6.); šetření bylo součástí longitudinálního výzkumu, během něhož byl opakovaně dotazován stejný vzorek absolventů.
Přechod absolventů SOU do praxe a jejich uplatnění na trhu práce - dotazníkové šetření absolventů s výučním listem 6 let od ukončení jejich vzdělávání v rámci systémového projektu VIP Kariéra v roce 2006; šetření bylo poslední etapou dlouhodobého longitudinálního výzkumu, během něhož byl opakovaně dotazován stejný vzorek absolventů.
Názory pracovníků úřadů práce na uplatnění absolventů škol – 2006. Praha, NÚOV 2007, 36 stran; šetření bylo realizováno v rámci projektu VIP kariéra v roce 2006 na základě dotazníku, jenž byl rozeslán na jednotlivé úřady práce v rámci celé ČR.

4 Vzdělávací politiky krajů

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy ČR (DZ ČR) z roku 2007 vymezuje pro následující roky tyto rozvojové priority:

- Rovnost příležitostí ke vzdělávání.
- Kurikulární reforma – nástroj k modernizaci vzdělávání s důrazem na rozvoj klíčových kompetencí.

- Podpora cizích jazyků, informačních a komunikačních technologií.
- Tvorba a zavádění systémů kvality, metod hodnocení a vlastního hodnocení škol a školských zařízení.
- Zvyšování profesionality a zlepšování pracovních podmínek pedagogických pracovníků.
- Podpora dalšího vzdělávání.

Dlouhodobé záměry krajů se zabývají problematikou cílových profesí a předchozí přípravy v oborech vzdělání poskytujících vzdělání s výučním listem diferencovaně.

V požadavcích na trhu práce se podle vyjádření většiny krajů vyskytuje často poptávka po pracovnících s výučním listem, i když počty volných pracovních míst v evidenci nezachycují konkrétní profesní zaměření, požadavky zaměstnavatelů na vzdělání a proto se často nabídky práce s poptávkou uchazečů o zaměstnání míjejí. Dlouhodobě se projevuje nedostatek především technicky vzdělaných osob.

Zjištění krajů odpovídá informacím, podle nichž Hospodářská komora i úřady práce avizují současný i očekávaný nedostatek kvalifikovaných dělnických i technických profesí pro technická odvětví průmyslu a služeb (zejména strojírenství, stavebnictví, elektrotechnika).

Dlouhodobé záměry některých krajů zaznamenávají nejen celkové trendy v rámci kraje, ale monitorují potřebu jednotlivých profesí v menších regionech. Dlouhodobé záměry Plzeňského Ústeckého, Olomouckého a Moravskoslezského kraje se věnují zjištěním žádaných profesí na trhu práce v uvedeném ohledu hlouběji, zatímco v DZ jiných krajů (např. Středočeský kraj, Pardubický kraj, Kraj Vysočina, Jihomoravský kraj, Zlínský kraj) explicitní výpovědi o trhu práce jsou obecné, skromné nebo zcela chybějí.

S ohledem na očekávané dopady demografického vývoje do oblasti středního vzdělávání kraje předpokládají nutnost změn i v síti středních škol, nemají-li se shora uvedené trendy se snižujícími se počty žáků středních škol prohlubovat a má-li být dosaženo obratu v nepříznivém vývoji.

Podrobnější informace o situaci v jednotlivých krajích a navrhovaných řešeních podává příloha č. 7.

5 Návrhy opatření k podpoře odborného vzdělávání

5.1 Zvýšení prostupnosti vzdělávací soustavy

Maximální propustnost vzdělávací soustavy je klíčovým úkolem MŠMT, a to především s ohledem na fakt, že žáci o své vzdělávací dráze rozhodují v našem vzdělávacím systému relativně brzy a regulační nástroj (v podobě přijímacího řízení, resp. přijímacích zkoušek) je umístěn na vstupu ke středoškolskému vzdělávání. Systém by proto měl být nastaven tak, aby každému, kdo se po ukončení základní školy rozhodne nesprávně, umožňoval dodatečnou korekci a nevracel ho na úplný začátek jeho vzdělávací dráhy.

Ve smyslu dalšího zvýšení vertikální i horizontální prostupnosti oborů vzdělání středního vzdělávání a zapojení do něj i osob nacházejících se dosud mimo vzdělávací systém je z hlediska legislativního nezbytné:

a) rozšířit stávající možnosti pro realizaci nástavbového studia s maturitní zkouškou pro uchazeče, kteří získali střední vzdělání s výučním listem v příbuzném oboru vzdělání v délce 3 let denní formy vzdělávání, a to bez omezení návaznosti oborů vzdělání nástavbového studia na 4letý obor vzdělání s maturitní zkouškou v denní formě vzdělávání,
b) absolventům s výučním listem umožnit získání dalšího výučního listu cestou zkráceného studia,

c) podpořit obory vzdělání s maturitní zkouškou a současně zahrnujících v dostatečné proporci odborný výcvik (obory s kódem L/0 dříve studijní obory středních odborných učilišť ukončené maturitní zkouškou) tím, že jejich absolventi budou moci kromě maturity získat také výuční list.

ad a) Nutnou legislativní úpravou ve smyslu zajištění další potřebné prostupnosti vzdělávací soustavou je zajištění existence nástavbového studia s maturitní zkouškou pro uchazeče ze tříletých oborů vzdělání s výučním listem, aniž by bylo nástavbové studium současně vázáno na čtyřleté obory vzdělání, tak jak je dosud zakotveno ve školském zákoně. MŠMT tímto reaguje na výhrady zaměstnavatelů a veřejnosti prezentované také v souvislosti se schvalováním rámcových vzdělávacích programů (dále jen RVP) a novelou nařízení vlády č. 689/2004 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání.[8]

ad b) MŠMT považuje za významné umožnit zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem pro absolventy oborů vzdělání s výučním listem. Tato možnost může být zajímavá především pro absolventy příbuzných oborů vzdělání s výučním listem. Tímto způsobem získají další kvalifikaci (další výuční list) a zvýší tak reálně své možnosti uplatnění na trhu práce. Zájem o zkrácené studium lze očekávat jak z řad čerstvých absolventů střední škol oborů vzdělání s výučním listem, tak i ze strany lidí nacházejících se v současnosti mimo vzdělávací systém, kteří by zřejmě preferovali jiné než denní formy vzdělávání.

ad c) V současné době se stále více ukazuje, že v souladu s požadavky trhu práce je žádoucí podpořit přípravu žáků v oborech vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem. MŠMT bude začlenění těchto oborů vzdělání věnovat pozornost v rámci novelizace soustavy oborů vzdělání.

Získání maturitní zkoušky je významným motivujícím faktorem pro uchazeče k přijetí do daného oboru vzdělání, zaměstnavatelé pak mají k dispozici absolventy připravené pro výkon vysoce kvalifikovaných dělnických profesí a ve sféře služeb. Daný model přípravy bude vhodné realizovat v oborech vzdělání, u nichž rostou požadavky zaměstnavatelů na větší vzdělanostní úroveň pracovníků, a střední vzdělání s výučním listem již není postačujícím stupněm vzdělání. Ke zvýšení atraktivity oborů vzdělání s maturitní zkouškou s kódem L/0 by přispěla možnost získat kromě maturity v rámci odborné přípravy také výuční list.[9] Získání výučního listu by také mohlo být určitou kompenzací v případě, že žák nebyl úspěšný při maturitní zkoušce a hrozilo by mu, že po čtyřech letech studia a absolvování odborného výcviku zůstane bez kvalifikace.

Výše uvedená opatření vyžadují novelizaci školského zákona a inovaci RVP vydaných pro tyto obory.

Střední školy poskytující obory vzdělání s kratší délkou přípravy by měly vytvořit podmínky pro žáky, kteří se chtějí dále vzdělávat. Dosáhnout je toho možné i na základě platného školského zákona - např. zavedením příbuzných oborů vzdělání, které by vhodně doplňovaly obory stávající a kam by mohli být přijímáni absolventi jiných oborů vzdělání vyučovaných na dané škole (přijímání do vyššího ročníku, uznání některých vyučovacích předmětů, apod.). Důležitá je v tomto ohledu i spolupráce s institucemi na trhu práce, a tedy potenciálními zaměstnavateli absolventů. Významná je rovněž motivace osob s nízkou

---

[8] *Ukončení nástavbového studia s maturitní zkouškou pro absolventy 3letých oborů vzdělání s výučním listem – dle § 185 odst. 10 bylo vnímáno jako diskriminující a znemožňující vertikální prostupnost oborů* vzdělání.

[9] *Je realitou, že žáci v těchto oborech vzdělání absolvují odborný výcvik ve stejném časovém rozsahu jako žáci v oborech vzdělání s výučním listem, ale tato skutečnost není v dokladech o ukončování vzdělávání žádným způsobem zohledněna.*

úrovní vzdělání k absolvování středního vzdělání s výučním listem a péče o žáky ohrožené předčasným odchodem ze vzdělávání.[10]

Navrhovaná opatření

Novela školského zákona za účelem:

- **Vytvořit podmínky pro maximální prostupnost oborů vzdělání, tj. umožnit existenci oborů nástavbového studia, které nejsou odvozovány od 4letých oborů vzdělání.**
- **Zavést zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem pro absolventy oborů vzdělání s výučním listem.**
- **Podpořit 4leté obory vzdělání s maturitní zkouškou v denní formě vzdělávání, jejichž součástí je odborný výcvik, nově také získáním výučního listu.**

5.2 Kariérové poradenství a informování veřejnosti

V současné době jsou služby kariérového poradenství poskytovány v rámci dvou paralelních systémů, jeden funguje v rámci resortu školství, druhý v resortu zaměstnanosti. Oba ovšem mají společný cíl a tím je poskytování služeb, které usnadní optimální rozhodování o vzdělávací profesní dráze. K lepší harmonizaci a integraci poskytovaných služeb přispívá také systémový projekt ESF Vzdělávání – Informace – Poradenství VIP Kariéra.

Služby kariérového poradenství, které jsou poskytovány na školách a ve školských zařízeních (v gesci MŠMT) jsou primárně zaměřeny na řešení problémů, kterým žáci čelí v průběhu vzdělávání, na proces výběru nebo změny vzdělávací dráhy a neposlední řadě také na prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání.

Systém kariérového poradenství v rámci správy služeb zaměstnanosti (MPSV) se zaměřuje především na řešení situací spojených s přechodem ze vzdělávání do světa práce a na podporu při hledání pracovního uplatnění a zvýšení zaměstnatelnosti.

Kromě toho existuje celá řada dalších subjektů, které se službami kariérového poradenství zabývají, např. Centrum kariérového poradenství (v rámci NÚOV), Středisko podpory poradenských služeb (v rámci Národního vzdělávacího fondu (NVF)) atd.

Kariérové poradenství v rámci resortu školství poskytují pro žáky se zdravotním postižením i příslušná Speciálně pedagogická centra.

Centrum kariérového poradenství

Centrum poskytuje pro rodiče a žáky základních a středních škol, stále častěji také pro dospělé zájemce o vzdělávání, poradenství zaměřené na volbu další vzdělávací dráhy vč. podrobných informací o vzdělávací nabídce škol. Je schopno podávat informace vyžadující podrobné znalosti vzdělávacího systému i jednotlivých oborů vzdělání.

Individuální poradenství pokrývá na jedné straně oblast počátečního vzdělávání, tj. volby vzdělávání na středních a vyšších odborných školách, ale i rozsáhlou problematiku celoživotního vzdělávání. Spektrum tazatelů je různorodé - všech věkových kategorií a úrovně dosaženého vzdělání.

Dotazy se nejčastěji týkají:

[10] *Odhady uvádějí 8% ze žáků středních škol.*

- první volby žáků základních škol a jejich rodičů - pomoc a podpora při výběru oboru vzdělání;
- problematiky předčasného ukončení vzdělávání;
- celoživotního vzdělávání - možnost doplnit si vzdělání, dokončit vzdělávání, změnit kvalifikaci, studovat souběžně se zaměstnáním aj.;
- možností získat maturitní zkoušku - výběr vhodného nástavbového studia a formy vzdělávání, informace o obsahu vzdělávání aj.;
- zájmu o vyšší odborné vzdělávání jako volby primární nebo sekundární v důsledku nepřijetí na vysokou školu, termíny přijímacích zkoušek na VOŠ.

Přestože se může zdát, že v mezinárodním srovnání je problém předčasných odchodů ze středního vzdělávání v České republice marginálním jevem, nelze na řešení problémů s ním souvisejících rezignovat.

Závažnost situace, kdy mladý člověk vstupuje na trh práce pouze se základním vzděláním, je zřejmá. Kumulace handicapů (nízký věk, absence kvalifikace, absence pracovních zkušeností i návyků atd.) jej vystavuje vysokému riziku dlouhodobé opakované nezaměstnanosti. Tito jedinci jsou ve zvýšené míře vystaveni riziku sociální exkluze se všemi svými důsledky. Mladí lidé bez středního vzdělání nebo s nedokončeným středním vzděláním tak představují jednu z nejohroženějších skupin osob na trhu práce. Byla prokázána znevýhodňující vazba mezi nízkým vzděláním a přístupem k dalšímu vzdělávání.

Zkušenosti škol a oslovených odborníků potvrdily, že ve většině případů primárními příčinami studijních neúspěchů ústících až v předčasné ukončení vzdělávání nejsou snížené intelektové schopnosti žáka. Spíše se jedná problém slabé motivace ke vzdělávání, nedostatečných studijních návyků, nezájmu o studovaný obor nebo o nevhodnou volbu oboru vzdělání. Uvedené skutečnosti potvrzují, že v řadě případů jsou problémy, se kterými se mladí lidé v průběhu středního vzdělávání potýkají, řešitelné poradenským působením školy, příp. specializovanou poradenskou péčí. Pracovníci škol i oslovení odborníci se shodují v tom, že mezi podmínky její úspěšnosti patří včasnost, adresnost a týmový přístup. A to jak týmový přístup ve smyslu součinnosti všech pedagogických a poradenských pracovníků školy, tak součinnost školy a rodiny žáka.

Vedle potřeby zlepšení monitoringu v oblasti předčasných odchodů žáků zaznívá především požadavek na rozvoj a zpřístupnění poradenských služeb pro tyto žáky, rozvoj metodiky práce s problémovými a ohroženými žáky, zkvalitnění připravenosti pedagogů pro práci s těmito žáky; požadavek na rozvoj nejrůznějších podpůrných a asistenčních programů pro znevýhodněné (a potenciálně ohrožené) a v neposlední řadě i na transfer zkušeností v této oblasti.

Důležitou oblastí ve vztahu k uplatnění absolventů na trhu práce je zjištění, zda se absolventi uplatňují v zaměstnání, které odpovídá vystudovanému oboru, v příbuzném oboru nebo odcházejí pracovat do jiných oborů. Výsledky výzkumů ukazují, že pro obory vzdělání s výučním listem i pro obory vzdělání s maturitní zkouškou platí, že značná část jejich absolventů již bezprostředně po ukončení školy vykonává jinou profesi a odliv z vystudovaného oboru pokračuje i v následujících letech po ukončení vzdělávání.

V odchodech do jiných oborů hrají významnou roli především nabídka lepších pracovních nebo platových podmínek v jiném oboru, nezájem o práci v oboru nebo problémy absolventů získat pracovní uplatnění ve vystudovaném oboru.

V zásadě lze konstatovat, že v závěru vzdělávání mají přibližně tři čtvrtiny středoškoláků zájem zahájit pracovní dráhu v oboru, který vystudovali. Zbývající čtvrtina zahrnuje dvě skupiny. Jednak středoškoláky, kteří jsou rozhodnuti najít si místo v jiné profesi a důvodem je často skutečnost, že žák studoval obor, který ho nebavil nebo o který v průběhu vzdělávání ztratil zájem. Do druhé skupiny spadají absolventi, kterým je lhostejné, v jakém budou pracovat oboru a rozhodují se podle jiných kritérií.

Obrázek 18: Vývoj pracovního uplatnění absolventů oborů vzdělání středních škol ve vztahu k vystudovanému oboru (odpovědi v %)

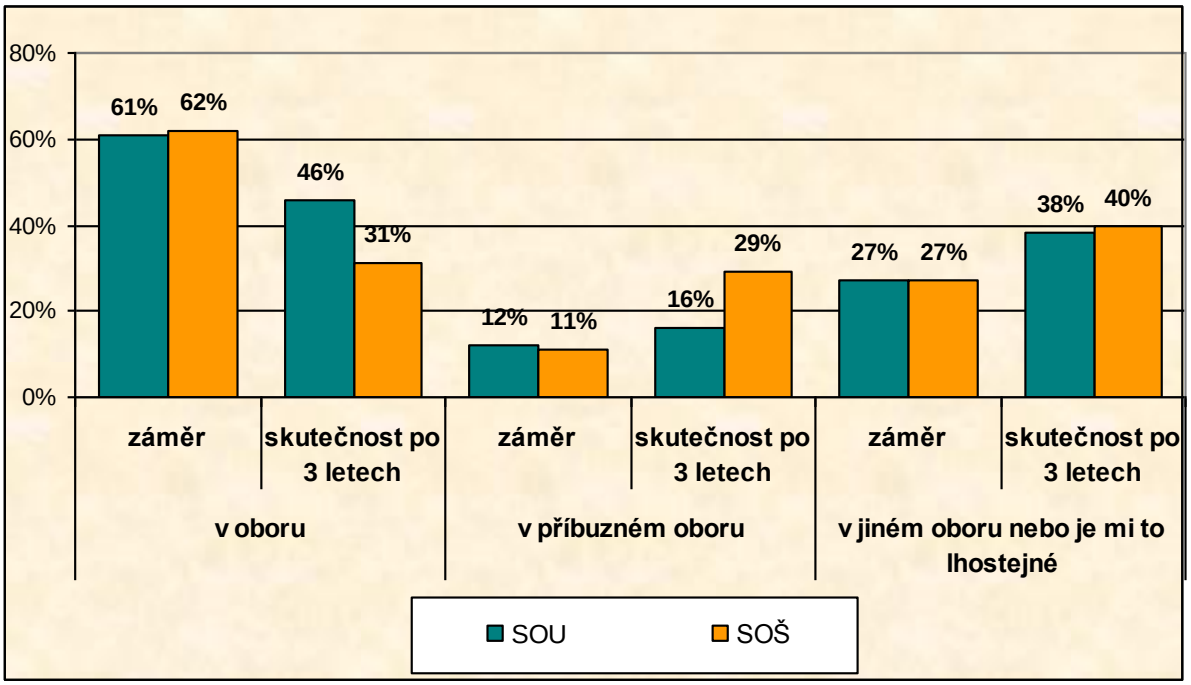

Zdroj: VIP Kariéra-ISA - Přechod absolventů SOŠ do praxe a jejich uplatnění na trhu práce – II. Etapa, Přechod absolventů SOU do praxe a jejich uplatnění na trhu práce – II. Etapa

Důvody pro práci v jiném oboru jsou jak subjektivní, jako jsou nezájem o obor, nízká atraktivita oboru, tak způsobené situací na trhu práce – nevhodnými pracovními podmínkami (práce na směny) a nízkými platy v některých odvětvích nebo nízkou poptávkou zaměstnavatelů po pracovnících s tímto vzděláním.

U absolventů oborů vzdělání s maturitní zkouškou hraje z hlediska souhrnu významnější roli v odchodu do jiného oboru komplex důvodů na straně absolventů. V součtu tyto důvody ovlivnily zásadním způsobem odchod dvou třetin z těch, kteří pracují v jiném oboru. Konkrétně (viz obr. 19) lze konstatovat, že nezájem o práci v oboru byl hlavním důvodem pro odchod 25 % absolventů. Výraznou roli sehrály i nevyhovující pracovní podmínky (14 %) a nízký plat (13 %). Vnější faktory, jako situace na trhu práce, zejména problém se získáním práce v oboru uvádí asi třetina z absolventů oborů vzdělání s maturitní zkouškou, kteří pracují mimo svůj obor.

Obrázek 19: Důvody absolventů oborů vzdělání s maturitní zkouškou pro práci v jiném oboru (odpovědi v % - absolventi, kteří pracují mimo obor, 3 roky od ukončení vzdělávání)

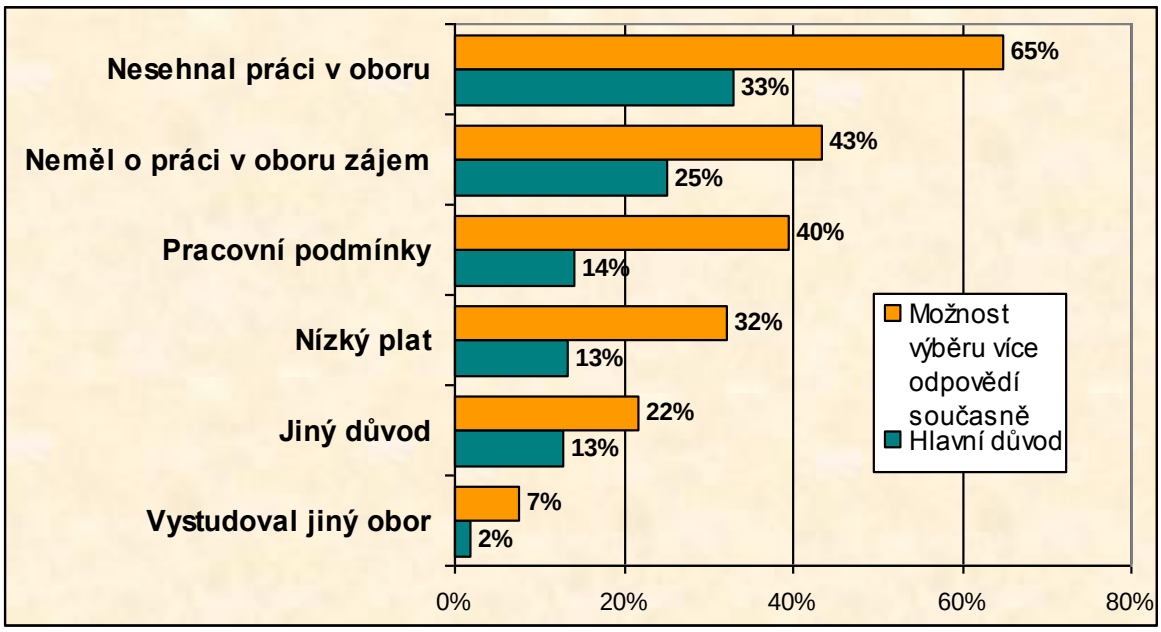

Zdroj: VIP Kariéra-ISA - Přechod absolventů SOŠ do praxe a jejich uplatnění na trhu práce – II. etapa

Důvody pro práci v jiném oboru jsou u vyučených obdobné (viz obr. 20). Častěji odcházejí za vyšším platem (33 %). Pracovní podmínky vedly ke změně profese asi u 11 % vyučených pracujících mimo obor a z důvodu nezájmu o práci v oboru odešlo ze své původní profese asi 14 %. Problémy se získáním práce ovlivnily odchod asi čtvrtiny z těch vyučených, kteří pracují v jiném oboru.

Obrázek 20: Důvody absolventů oborů vzdělání s výučním listem pro práci v jiném oboru (absolventi, kteří pracují mimo obor, 6 let od ukončení vzdělávání)

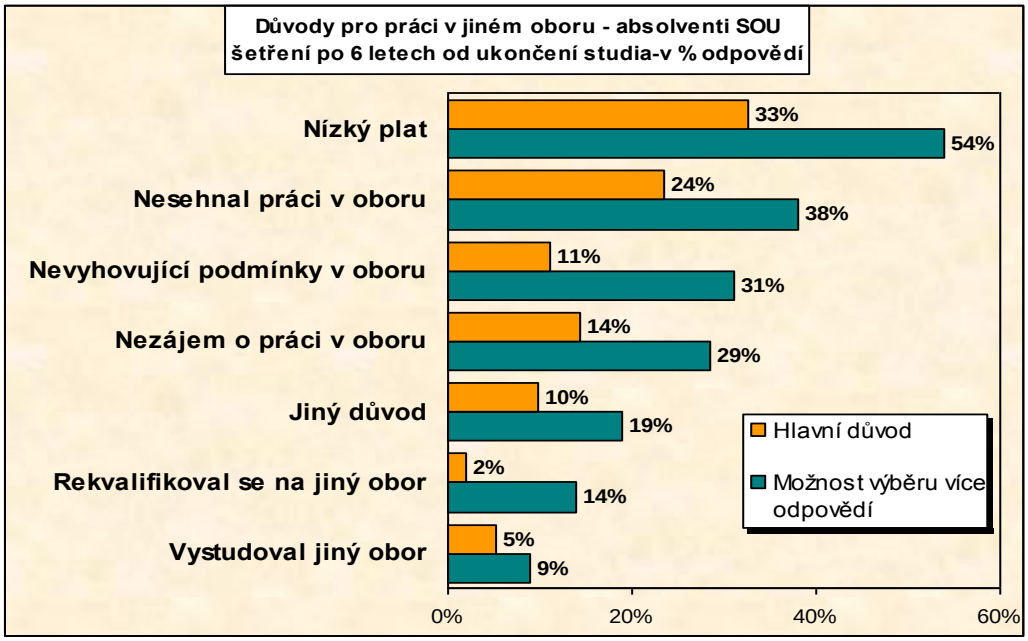

Zdroj: VIP Kariéra-ISA - Přechod absolventů SOU do praxe a jejich uplatnění na trhu práce - III. etapa

Šetření v oborech vzdělání s maturitní zkouškou ukázalo, že spektrum profesí, ve kterých se absolventi pracující mimo vystudovaný obor uplatňují, je velmi široké, od nekvalifikovaných prací přes profese, které určitou kvalifikaci (resp. zaškolení) vyžadují, až ke sportovní nebo umělecké dráze. Přestože je obtížné vysledovat jednoznačný trend, relativně častěji odcházejí absolventi do sektoru služeb. Uplatňují se například v oblasti péče o zákazníky, jako konzultanti v obchodě nebo reklamě, referenti klientských center v pojišťovnách, bankách nebo operátoři telefonních služeb. Dále pracují například v oblasti související s kontrolou kvality (technici kvality), pracují jako operátoři, v logistice nebo obsazují místa asistentek. Vzhledem k tomu, že sektor služeb zatím v ČR zaměstnává ve srovnání se zeměmi EU méně pracovníků, může se jednat o posuny v rámci vyrovnání s těmito zeměmi.

Závěry

Je třeba konstatovat, že odchody do jiných profesí mají rozdílný charakter a jsou podmíněny odlišnými faktory:

- **Odchody jako reakce na změny požadavků trhu práce a rychlé technologické změny**

Vztah mezi získaným vzděláním a pracovním uplatněním je v současné ekonomice poměrně volný. Vzhledem k dynamickým změnám v globální ekonomice, konkurenci na světových trzích, útlumu některých oblastí a naopak rozvoji nových odvětví lze předpokládat, že změny profese se stanou běžnou součástí profesní dráhy. Nezbytnou podmínkou úspěchu středoškoláků, kteří v současnosti vstupují na trh práce, a mají se zde uplatnit dalších téměř padesát let, je schopnost učit se nové věci, ochota celoživotně se vzdělávat a přizpůsobovat se požadavkům trhu práce, včetně případné změny profese.

- **Odchody způsobené špatnými pracovními podmínkami a nízkými platy**

Získání pracovníků pro méně atraktivní profese je problém, který se vyskytuje v řadě zemí EU a v situaci rychlého ekonomického vývoje a rostoucího nedostatku pracovních sil je třeba předpokládat, že absolventi budou mít více příležitostí, jak se na trhu práce uplatnit v lépe placených profesích a bude více záležet na tom, co jim zaměstnavatelé nabídnou.

Naopak spíše negativní charakter mají:

- **Odchody v důsledku nezájmu absolventa o vystudovaný obor a profesi**

Nástrojem snížení těchto vynucených odchodů by se mělo stát širší využívání kariérového poradenství. Výzkumná šetření ukazují, že část absolventů mění svoji profesi bezprostředně po ukončení středního vzdělávání, protože je zvolený obor v průběhu vzdělávání přestal zajímat nebo je v podstatě nikdy nezajímal. Tato nepříznivá situace může být i důsledkem nízkého věku a nezralosti žáků při rozhodování o budoucí vzdělávací a profesní dráze. Negativní roli hraje zřejmě i malá informovanost, kdy část žáků až v průběhu vzdělávání zjišťuje, že obsah oboru vzdělání s maturitní zkouškou je jiný, než předpokládali.

- **Odchody vynucené nedostatkem pracovních míst v daném oboru nebo regionu a nízkou poptávkou zaměstnavatelů**

I když se situace na trhu práce a poptávka po určitých profesích mění, východiskem pro snížení odchodů, které vznikají v důsledku nízké poptávky po pracovnících, by měla být zejména zodpovědnější volba oboru vzdělání s maturitní zkouškou, včetně zvážení situace v regionu i rizika obtížného uplatnění na trhu práce. Nástrojem je rovněž širší využívání kariérového poradenství a zejména lepší informovanost o možnostech budoucího pracovního

uplatnění, situaci na trhu práce v ČR i v regionu a poptávce zaměstnavatelů po pracovnících se vzděláním v daném oboru.
Jedním z nových zdrojů, které mohou žákům a rodičům poskytnout důležité chybějící informace, je nový informační systém o nabídce vzdělávání a uplatnění absolventů (ISA), vybudovaný v rámci systémového projektu VIP Kariéra, v současnosti přístupný na stránkách www.infoabsolvent.cz.

Navrhovaná opatření:

- **Zkvalitňování poradenských služeb ve školách, zkvalitňování kariérového poradenství, důsledná realizace učiva výchovy k volbě povolání na základních školách a Úvodu do světa práce na středních školách.**
- **V rámci kariérového poradenství na školách podporovat větší zapojení firem a zaměstnavatelů do procesu zvyšování informovanosti žáků s cílem vytvářet reálnou představu o náplni práce a pracovním prostředí v jednotlivých profesích a snižovat podíl absolventů nespokojených se zvoleným oborem.**
- **Propagace významu celoživotního učení (možnosti doplnit si vzdělání, dokončit vzdělávání, změnit kvalifikaci, studovat souběžně se zaměstnáním apod.) i s využitím prostředků ESF.**
- **Zohlednění (akcentování) problematiky prevence předčasných odchodů v rámci probíhající reformy středního vzdělávání.**
- **Rozvoj způsobilosti učitelů v oblastech:**
  - **motivace k celoživotnímu vzdělávání a učení,**
  - **systematické preventivní působení již na základní škole,**
  - **připravenost na změny ve složení žáků, systematická práce se znevýhodněnými (zdravotně, sociokulturně), ale i s nadanými jedinci.**
- **Vytvoření systému průběžné a efektivní komunikace školy s rodiči.**

5.3 Motivační program spolupráce škol a zaměstnavatelů

Státem podporovaná spolupráce škol a zaměstnavatelů byla během 90. let postupně utlumována, také následkem restrukturalizace hospodářství a s tím souvisejícím úpadkem řady velkých podniků, které již delší dobu před svým zánikem nedokázaly být pro školy spolehlivými partnery. Relativně vysoká míra nezaměstnanosti nenutila zaměstnavatele k výraznější spolupráci se školami. Svoji roli sehrála také větší pozornost upírající se na atraktivnější obory gymnázií a lyceí.

Obrat přinesl až hospodářský růst a masivní zahraniční investice orientované především do tradičních průmyslových odvětví náročných na kvalifikovanou pracovní sílu.

Upozornění na potřebu užší spolupráce mezi školami a zaměstnavateli lze nalézt v základním strategickém dokumentu MŠMT, v Bílé knize – Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR z r. 2001 (str. 53, cit.: „Jedním z důvodů obtížného přechodu absolventů do praxe je to, že zaměstnavatelé mají omezené možnosti ovlivňovat odborné vzdělávání, které velmi často, a to i v praktickém výcviku v učebních oborech, probíhá zcela ve školním prostředí odtržené od reálného pracovního prostředí podniků a firem.“).

Také v dokumentu Strategie celoživotního učení, přijatém vládou v červenci 2007, je kladen důraz na propojení vzdělávání ve školách s potřebami trhu práce.

V prosinci 2005 byl jako podklad pro zasedání Rady vlády pro rozvoj lidských zdrojů (dále jen „Rady“) zpracován materiál *Bariéry spolupráce škol a zaměstnavatelů a možnosti jejich řešení*. Vzhledem ke skutečnosti, že spolupráce škol a firem je velmi široké téma, a s ohledem na zaměření Rady, byla jejím členům předložena tabulka vymezující formy

spolupráce škol a zaměstnavatelů. Cílem bylo identifikovat bariéry spolupráce a navrhnout možná opatření na odstranění uvedených bariér především z hlediska změn zákona o dani z příjmu, pracovně-právních opatření, případně z jiných hledisek. Předmětem diskuse byla především níže uvedená témata:

- Praktické vyučování na středních školách – zejména v části týkající se výuky mimo prostory školy u zaměstnavatele na základě dohody mezi školou a zaměstnavatelem (školský zákon, § 122).
- Společná příprava i realizace vzdělávacích programů a jejich přizpůsobení potřebám zaměstnavatelů.
- Účast odborníků z praxe (zástupců zaměstnavatelů) v procesu vzdělávání ve středních školách. Vytvoření podmínek, aby se tohoto procesu mohli zúčastnit kromě pedagogických pracovníků i odborníci z praxe, kteří nejsou ke škole v pracovním poměru.

Z legislativního hlediska řeší možnou spolupráci škol a zaměstnavatelů v oblasti praktického vyučování ustanovení školského zákona, konkrétně § 65 („Organizace středního vzdělávání“), § 96 („Organizace průběh vyššího odborného vzdělávání“) a § 122 („Hmotné zabezpečení, odměny za produktivní činnost a úplata za vzdělávání a školské služby“), následně vyhláška č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři, v části „Praktické vyučování“ (ustanovení §§ 12 – 15) a vyhláška č. 10/2005 Sb., o vyšším odborném vzdělávání, v části „Organizace vzdělávání“ (zejména ustanovení § 3).

Obecně lze konstatovat, že školský zákon umožňuje na základě smlouvy realizovat praktickou výuku na pracovištích zaměstnavatelů a vyhláška dále upravuje náležitosti této smlouvy a konkrétnější podmínky pro realizaci praktického vyučování uskutečňovaného na pracovištích zaměstnavatelů. Opomenuty jsou však ekonomické aspekty takové spolupráce a vyhláška navíc obsahuje některá více či méně sporná ustanovení (max. počet žáků vedených v rámci odborného výcviku instruktorem omezuje na tři, vychází z týdenních bloků odborné praxe apod.).

Naopak významný parametr ekonomické náročnosti odborné přípravy lze naleznout v nařízení vlády č. 689/2004 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, v němž je stanoven nejvyšší počet žáků na učitele odborného výcviku pro jednotlivé obory. Tento limit pak do značné míry určuje výši normativu pro daný obor vzdělání. Je však nutné podotknout, že příslušnými ustanoveními není nijak regulována oblast učebních a odborných praxí.

Základní cíl navrhovaného řešení

Stimulovat spolupráci mezi školami a zaměstnavateli, a to prostřednictvím:

- pokud možno minimálních legislativních změn,
- ekonomicky neutrálních nástrojů,
- řešení akceptovatelným jak školami, tak i zástupci zaměstnavatelských svazů a dalších profesních organizací,
- řešení realizovatelným v krátkodobém horizontu (1 – 2 let),
- zapojení dalších resortů, zejména MF a MPSV.

Návrhy opatření

A. <u>Umožnit školám použít část normativu na mzdové náklady smluvního partnera, spojené s realizací praktické výuky</u>

K čerpání finančních prostředků může dojít pouze na základě smluvního vztahu mezi školou a zaměstnavatelem. Finanční prostředky bude poskytovat škola.

Ze strany školy nebude existovat žádná povinnost uzavírat takovou smlouvu. Pokud ji však uzavře, musí v ní být ze strany zaměstnavatele garantovány takové podmínky, které budou umožňovat kvalitní a bezpečnou realizaci praktické výuky, včetně mechanismů průběžné kontroly úrovně kvality vzdělávacího procesu. Škola naopak bude povinna zaměstnavateli uhradit poměrnou část mzdových nákladů spojených s realizací praktické výuky, která odpovídá nákladům, jež by musela vynaložit, pokud by zajišťovala daný podíl praktické výuky sama. Bude samozřejmě záležet pouze na škole, jak velkou část praktického vyučování realizuje na svých pracovištích a jak velkou část na pracovištích zaměstnavatele.

Navržený způsob financování praktické výuky bude spravedlivým řešením opírajícím se o pravidlo, že peníze ze státního rozpočtu by měly vždy směřovat za žákem, tomu subjektu, který nese příslušné náklady vzdělávacího procesu.

Z hlediska školy může být takové řešení výhodné především z následujících důvodů:

- Snadněji získá partnery (velké podniky i malé firmy), na jejichž pracovištích bude možno realizovat praktickou část výuky.
- Spolupráce s těmito partnery bude postavená na smluvním základě, škola bude jako placený odběratel „služby“ moci lépe kontrolovat její kvalitu.
- Žáci budou mít možnost ve vyšší míře pracovat s moderními technologiemi.
- Nebude muset investovat prostředky do moderních, avšak rychle zastarávajících technologií.
- Realizace praktické výuky mimo školu přinese zřizovateli úspory v nepřímých, provozních výdajích.

Z hlediska zaměstnavatele může být takové řešení výhodné například z těchto důvodů:

- Bude mít nárok na alespoň částečné pokrytí nákladů spojených s realizací praktické výuky na svých pracovištích.
- Může dále navázat užší spolupráci se školou. Prostřednictvím propagace, případně využitím ekonomických nástrojů motivovat žáky při volbě zaměstnavatele po ukončení studia.

Vedlejším pozitivním efektem výše uvedeného návrhu by mohlo být **zvýšení minimální výše odměny za produktivní činnost** žákům ze současných 30 % (viz § 122, odst. 1 školského zákona). Ze strany zaměstnavatelů lze totiž s ohledem na nový příjem počítat s výrazně větší ochotou k tomuto kroku, který by přispěl ke zvýšení atraktivity studia učňovských oborů.

Přímé nástroje k realizaci navrženého opatření:

Novelizace příslušných ustanovení školského zákona – zejména § 160.

V rámci tzv. 1. vlny komplexní novelizace školského zákona byl PS PČR předložen vládní návrh novely týkající se mj. i ustanovení § 160 (vložení nových odstavců 2 a 3), viz níže:

§160

“(2) Finanční prostředky podle odstavce 1 může právnická osoba vykonávající činnost školy použít také tehdy, zajišťuje-li v souladu s tímto zákonem a rámcovým vzdělávacím programem povinnou součást vzdělávání dětí, žáků a studentů u jiné fyzické nebo právnické osoby. Finanční prostředky podle věty první lze použít na:

b) náhradu nákladů, které jiné fyzické nebo právnické osobě prokazatelně a nutně vznikají výhradně za účelem uskutečňování praktického vyučování na jejím pracovišti na základě smlouvy podle § 65 odst. 2, pokud byla náhrada nákladů v této smlouvě sjednána.

Právní úprava navržená v § 160 odst. 2 písm. b) tedy umožňuje čerpání finančních prostředků vyčleněných ze státního rozpočtu na činnost škol, a to na platy, náhrady platů, nebo mzdy a náhrady mezd, na odměny za pracovní pohotovost, odměny za práci vykonávanou na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr a odstupné, na výdaje na úhradu pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a na úhradu pojistného na všeobecné zdravotní pojištění, na příděly do fondu kulturních a sociálních potřeb a ostatní náklady vyplývající z pracovněprávních vztahů, výdaje na nezbytné zvýšení nákladů spojených s výukou dětí, žáků a studentů zdravotně postižených, dále na výdaje na další vzdělávání pedagogických pracovníků a na činnosti, které přímo souvisejí s rozvojem škol a kvalitou vzdělávání, a **rovněž na náhradu nákladů, které jiné fyzické nebo právnické osobě prokazatelně a nutně vznikají výhradně za účelem uskutečňování praktického vyučování podle § 65 na jejím pracovišti na základě smlouvy podle § 65 odst. 2, pokud byla náhrada nákladů v této smlouvě sjednána.**

Jedná se však ve všech případech výhradně o náklady mzdové nebo náklady se mzdami související!

Navrhovaná úprava však řeší pouze čerpání finančních prostředků v oblasti středního školství, **neřeší praktickou přípravu žáků vyšších odborných škol**, která se uskutečňuje na základě § 96 odst. 2 šk. zákona také formou odborné praxe na pracovištích fyzických nebo právnických osob, které mají oprávnění k činnosti související s daným oborem vzdělání a které mají se školou uzavřenou smlouvu o obsahu a rozsahu odborné praxe a podmínkách pro její konání.

<u>Opatření:</u> V rámci 2. vlny novelizace školského zákona doplnit znění § 160, odst. 2 písm. b) také o odkaz na praktickou přípravu realizovanou v rámci vyššího odborného vzdělávání na základě § 96 odst. 2 školského zákona.

V návaznosti na novelizaci § 160 šk. zákona je však nezbytné novelizovat také ustanovení vyhlášky č. 13/2005 sb. upravující v § 12 náležitosti smlouvy o obsahu, rozsahu a podmínkách praktického vyučování.

<u>Opatření:</u> Doplnit výčet náležitostí, které by měla obsahovat smlouva, o bližší specifikaci činností, které budou žáci na pracovišti zaměstnavatele vykonávat, a dále o ujednání o náhradě nákladů, bude-li taková náhrada zaměstnavateli ze strany školy poskytnuta.

Z hlediska umožnění realizace praktického vyučování na pracovištích zaměstnavatelů se jeví jako zcela nevyhovující ustanovení § 13 odst. 6 vyhlášky č. 13/2005 Sb. omezující limitem tří žáků maximální počet žáků na instruktora.

<u>Opatření:</u> Nově stanovit maximální počet žáků na jednoho instruktora, a to obdobným způsobem jako je upraven nejvyšší počet žáků na učitele odborného výcviku v nařízení vlády č. 689/2004 Sb.

Realizace výše uvedeného opatření znamená, že na instruktory bude přenesena větší část úkolů spojených s praktickou přípravou žáků, než je tomu dosud. V souvislosti s tím je však

nutné věnovat větší pozornost jejich přípravě a právním předpisem stanovit předpoklady pro výkon jejich činnosti.

Zakotvit tyto předpoklady do zákona č. 563/2004, o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, není možné, neboť tento zákon se týká výlučně pedagogických pracovníků. Řešit situaci nižším právním předpisem než zákonem je z legislativního hlediska sporné, neboť příslušný právní předpis musí instruktorům stanovit závazné podmínky pro výkon jejich činnosti.

Vytvářet nový zákon je zjevně nevhodné.

Jako nejvhodnější způsob řešení se jeví využití školského zákona jakožto právní normy komplexně upravující počáteční vzdělávání. Základní předpoklady pro výkon jejich činnosti lze řešit obdobným postupem, jakým jsou ve školském zákoně např. řešeny v § 174 předpoklady pro výkon povolání pracovníků ČŠI nebo problematika výkonu činností jednotlivých osob v rámci ukončování studia na střední škole (§ 80 a dále).

Dále je třeba upozornit na paralelu mezi instruktory a tzv. mentorkami, což jsou zdravotnické pracovnice zdravotnických zařízení, které se (podobně jako instruktoři) podílejí společně s pedagogickými pracovníky zdravotnických škol na odborném vedení žáků zdravotnických škol během jejich praxe realizované ve zdravotnických zařízeních.

Opatření: V rámci 2. novelizační vlny školského zákona doplnit ustanovení tohoto zákona o předpoklady a požadavky pro výkon činnosti instruktorů (a mentorek).

B. Vytvoření lepších podmínek pro spoluúčast zaměstnavatelů při tvorbě nového obsahu vzdělávání, při inovacích stávajícího obsahu vzdělávání a při hodnocení výsledků vzdělávání

a) Vymezení působnosti a postavení sektorových rad v procesu vyhodnocování výsledků vzdělávání podle RVP a v přípravě inovací RVP.

b) Podpora spoluúčasti zaměstnavatelů při realizaci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP) a podpora stáží pedagogických pracovníků v podnicích a firmách.

c) Podpora účasti zaměstnavatelů při hodnocení kvality dosažených výsledků odborného vzdělávání v rámci ukončování vzdělávání na středních školách.

Opatření: V rámci procesu akreditace DVPP vytvořit podmínky pro uznávání tuzemských i zahraničních stáží učitelů odborných předmětů a učitelů odborného výcviku jako plnohodnotného nástroje v systému DVPP.

Opatření: Zakotvit podmínku účasti odborníka z praxe coby dalšího člena ve zkušební maturitní komisi v oborech odborného vzdělání. Doplnění § 184 školského zákona o nárok na odměnu.

C. Podpora vstupu zaměstnavatelů do financování odborného vzdělávání

Zdroje financování odborného vzdělávání v ČR jsou vyjmenovány v § 133 školského zákona jako příjmy školské právnické osoby. Nejde sice o výčet taxativní, avšak chybí v něm důležitý zdroj, kterým jsou prostředky od fyzických a právnických osob, poskytnuté nad rámec finančních prostředků přijatých od státu, od zřizovatele a darů.

Školy zřizované jako příspěvkové organizace se ve svém hospodaření musejí řídit příslušnými ustanoveními školského zákona, zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), a zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů.

Umožnit vícezdrojové financování škol nad rámec současného stavu by znamenalo nejen novelizaci školského zákona, ale také významnou novelizaci rozpočtových pravidel. S ohledem na to, že rozpočtová pravidla, jejichž gestorem je MF, upravují nejen hospodaření škol, ale také všech dalších příspěvkových organizací zřizovaných státem nebo územními samosprávnými celky (obce, kraje), je prosazení takové změny v dohledné době nereálné.

Vytvoření motivačních podmínek pro podporu škol a také žáků připravujících se na výkon povolání je tedy z podstatné části vázáno na daňové stimulace. Z tohoto pohledu je klíčový zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů ve znění pozdějších předpisů.

Pokud má v současné době zaměstnavatel v úmyslu spolupodílet se na financování odborné školy, může tak v souhrnu učinit třemi způsoby:

a) Příspěvkem do peněžního fondu školy (nejpravděpodobněji fondu investičního).

b) Peněžním darem škole podle § 133 školského zákona.

c) Nepeněžním darem (zařízení, spotřební materiál) škole dle § 133 školského zákona.

Všechny tři možnosti jsou za stávající právní úpravy možné, avšak z daňového hlediska pro zaměstnatele jen málo motivující.

<u>Opatření:</u> V rámci novelizace zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů ve znění pozdějších předpisů, ošetřit přímé i nepřímé financování středního a vyššího odborného vzdělávání ze strany zaměstnavatelů jeho zohledněním jako uznatelného výdaje v příslušných ustanoveních zákona, pokud tyto výdaje není povinen uhradit stát či zřizovatel.

Na základě již proběhlých konzultací s MF došlo k předběžné shodě na těchto konkrétních návrzích:

I. V případech b) a c) uvedených výše zvýhodnit dary zahrnující pořízení spotřebního materiálu, nákup a modernizaci zařízení využívaného pro účely praktického vyučování a odborné praxe.

Za vhodný nástroj lze považovat zvýšení 5% odpočtu ze základu daně sníženého podle § 34 zákona č. 586/1992 Sb., obdobně jako je upraveno poskytnutí darů vysokým školám a veřejným výzkumným institucím (§ 20 odst. 8).

II. V případě motivačního příspěvku[11], poskytovaného žákovi připravujícímu se na výkon profese pro určitého zaměstnavatele na základě smluvního vztahu, zakotvit tento příspěvek jako daňově plně uznatelnou položku.

<u>Opatření:</u> Ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí vytvořit právní rámec vztahu mezi zaměstnavatelem a žákem střední školy, který se odborně připravuje pro potřeby zaměstnavatele.

Cílem opatření je podpora motivace zaměstnavatele poskytovat žákům, kteří u něj vykonávají praktické vyučování:

[11] Motivační příspěvek zahrnuje: prospěchové stipendium, příspěvek na školní stravování, příspěvek na ubytování ve školských ubytovacích zařízeních, příspěvek na cestovné prostředky hromadné dopravy do místa vzdělávání, příspěvek na pořízení osobních ochranných pracovních prostředků a pomůcek nad rámec prostředků poskytovaných podle zvláštních právních předpisů.

a. kvalitní personální a materiálně-technické podmínky pro realizaci praktického vyučování,
b. motivační příspěvek.

Účinným nástrojem pro vytváření podmínek k prohlubování spolupráce mezi školami a zaměstnavateli jsou **dotační programy jednotlivých resortů**. Pozitivním příkladem je Ministerstvo zemědělství, které na základě § 2 zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů, podporuje spolupráci se zaměstnavateli formou dotací podnikatelských subjektů, které obdržely statut „školního závodu“ a ve spolupráci se středními školami, vyššími odbornými školami zabezpečujícími přípravu budoucích pracovníků v resortu. Předmětem dotace je podpora „školním závodům“ na vytváření podmínek pro praktickou přípravu žáků středních škol a studentů vyšších odborných škol ve stanovených resortních oborech. Podpora směřuje podnikatelskému subjektu, který se zabývá předmětnou činností a je jmenován „školním závodem“. Výše dotace ze stanovené hodinové sazby, která činí 58 Kč na žáka resp. studenta, je žadateli poskytována maximálně v 50 %, tj. ve výši 29 Kč. Celková výše podpory jednomu podnikatelskému subjektu může činit až 1 000 000 Kč.

Novým typem partnerství a spolupráce na celostátní úrovni, který může ovlivnit celkový vývoj a vymezování povolání a kvalifikací a výrazně zasáhnout do procesu sledování a předvídání potřeb trhu práce v České republice, jsou **sektorové rady**.

Model sektorových rad, jako reprezentantů zaměstnavatelských organizací orientovaných na prosazování odborných i ekonomicko-politických požadavků v oblasti rozvoje lidských zdrojů, je inspirován praktickými zkušenostmi z Velké Británie (Sector Skills Councils).

Aktuálně pracuje 18 sektorových rad, které sdružují zástupce zaměstnavatelů, profesních organizací, odborů, vzdělavatelů a další odborníky na lidské zdroje v daném sektoru či odvětví.

Celkově jsou v projektu Národní soustavy kvalifikací (viz kapitola 5.6) vytvořeny základy dalšího vývoje konceptu sektorových rad. Na nich staví pokračování aktuálně vytvářená Národní soustava povolání.

V současnosti je jedním z předpokládaných prostorů pro další uplatnění modelu Sektorových rad také oblast autorizací a uznávání výsledků dalšího vzdělávání podle zákona č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů.

5.4 Doporučení pro vzdělávací politiky krajů

(netýká se legislativních úkolů)

Reforma veřejné správy ve školství zásadním způsobem změnila výkon státní správy a samosprávy ve školství, majetkoprávní vztahy a způsob financování. Převážná většina škol a školských zařízení (kromě několika desítek speciálních školských zařízení) již není v současné době zřizována MŠMT. Možnosti úřadu, jak aktivně a účinně ovlivňovat negativní dopady očekávaného demografického poklesu žáků vstupujících do středního vzdělávání při stávajících disponibilních finančních zdrojích v rezortu, jsou tedy v tomto směru omezeny.

Kraje jsou zároveň zřizovateli většiny středních škol, mohou významným způsobem ovlivňovat oborovou strukturu i výkony škol a školských zařízení.

Vzájemná koordinovanost školské sféry a trhu práce je nyní více než dříve v pravomoci krajských orgánů i škol, které musí aktuálně reagovat na současné i očekávané požadavky trhu práce a potenciálních zaměstnavatelů absolventů středních škol.

Doporučení:

- **Podporovat budování polyfunkčních škol s ohledem na regionální podmínky a při účelné koncentraci stávající i budoucí oborové struktury.**
- **Posílit význam kariérového poradenství na 2. stupni základní školy, a to zejména zapojením co největšího počtu zaměstnavatelů do procesu volby vzdělávací dráhy žáka.**
- **Nadále usilovat o změny v myšlení zaměstnavatelů a jejich širší zapojení do propagace řemesel na základních školách, do posílení prestiže odborného vzdělávání a současně do zlepšování péče o absolventy odborného vzdělávání a o zlepšení jejich pracovních a mzdových podmínek**
- **Podporovat aktivity zaměstnavatelů ve vzdělávání učitelů odborných předmětů.**
- **Získávat pomoc zaměstnavatelů při modernizaci a vybavenosti odborných učeben a dílen ve školách.**
- **Zatraktivnit vyučované obory a současně je efektivně prezentovat žákům škol.**
- **Umožnit absolventům oborů vzdělání s maturitní zkouškou získání vzdělání v dalších oborech odborného vzdělání s maturitní zkouškou a v oborech vzdělání s výučním listem s využitím zkráceného studia.**
- **Směřovat uvolněné prostorové i personální kapacity středních škol do oblasti rozvoje vzdělávání dospělých a postupně realizovat proměnu stávajících středních škol na centra celoživotního vzdělávání s propojením na počáteční vzdělávání a na zaměstnavatele; při rozvoji celoživotního vzdělávání maximálně využívat prostředků EU.**
- **Usilovat o přímou finanční podporu podnikatelského sektoru i kraje žákům těch oborů středního odborného vzdělání, u nichž panuje dlouhodobý nesoulad mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce a které jsou ohroženy úplným zmizením z pracovního trhu.**
- **Využívat volných kapacit škol pro další vzdělávání v širokém slova smyslu, zapojení škol do procesu ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání.**
- **Prohloubit spolupráce s Úřady práce, zaměstnavateli a dalšími sociálními partnery.**
- **Při veškerých opatřeních přihlížet ke speciálním vzdělávacím potřebám žáků se zdravotním postižením a vytvářet podmínky pro jejich úspěšné začlenění do pracovního procesu.**

5.5 Podpora dalšího vzdělávání

Demografický pokles dospívající populace je faktorem, jehož dopady na školství nelze přehlédnout. Naskýtá se tak možnost využít uvolněných kapacit škol (personálních i materiálních) pro oblast dalšího vzdělávání.

Z dosavadních výsledků šetření provedených mezi řediteli středních odborných škol vyplývá, že školy své materiální a personální zázemí většinou pasivně poskytují různým soukromým vzdělávacím subjektům, místo toho, aby vystupovaly aktivně a toto vzdělávání samy organizovaly. Jedním z důvodů tohoto stavu je i nedostatečná spolupráce mezi školami a úřady práce.

MŠMT bude v této oblasti stimulovat školy, aby využívaly svůj potenciál v rámci dalšího vzdělávání a celoživotního učení[12] a tuto oblast zapracovaly i do svých vzdělávacích programů. Za samozřejmost lze považovat zařazení dané problematiky do vzdělávacích kurzů pro školský management škol. Významně mohou pomoci i projekty MŠMT financované z prostředků ESF (viz kapitola 5.6).

Další vzdělávání by se mělo stát běžnou součástí práce středních škol, nikoli jen přivýdělkem. Pracovní náplně (úvazky) pedagogů mohou být v budoucnosti rozděleny mezi počáteční a další vzdělávání. Proto by bylo vhodné zařadit do přípravného vzdělávání učitelů základy andragogiky a také oblast dalšího vzdělávání výrazně rozšířit o tuto problematiku.

Jako zvláště důležitý cíl se v nadcházejícím období jeví propojení počátečního a dalšího vzdělávání. Nevyužité kapacity škol postupně vytvoří prostor pro rozvoj široké nabídky v systému dalšího vzdělávání. Koncept celoživotního učení, jenž je podporován a realizován v zemích EU, předpokládá proměnu středních škol v otevřená centra celoživotního učení, která budou poskytovat počáteční a další vzdělávání, včetně odborného vzdělávání, rekvalifikací a zájmového vzdělávání pro všechny věkové skupiny obyvatelstva. Školy mají šanci stát se místy, která dospělým umožní získat potřebnou kvalifikaci. Školy se mohou stát autorizovanými osobami podle zákona č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání) poskytovat dospělé populaci vzdělávání vedoucí k získání dílčí kvalifikace i vzdělávání vedoucí k získání stupně vzdělání.

Odborné vzdělávání, včetně rekvalifikací, musí reagovat na potřeby trhu práce, ale i na aktuální vzdělávací potřeby dospělých lidí. Vytvoření dostatečně široké nabídky dalšího vzdělávání směřujícího k získání kvalifikace podle reálných potřeb zaměstnavatelů je důležité mimo jiné i proto, že lze předpokládat zánik některých oborů v počátečním vzdělávání (obory se nenaplní).

Mají-li se střední školy skutečně stát centry celoživotního učení, je nezbytné, aby veřejnosti nabízely opravdu široké spektrum dalšího vzdělávání, kromě rekvalifikačního také zájmové a občanské.

Poskytované další vzdělávání musí respektovat potřeby jednotlivců, nemělo by generovat další nerovnosti, musí být široce přístupné a dostupné. V jeho rámci by měla být pozornost věnována i věkové skupině osob 50+ (tedy pracovně aktivním starším padesáti let), která v současnosti patří z hlediska nezaměstnaností k nejvíce ohroženým skupinám obyvatel a jejichž pracovní uplatnění je přitom velice potřebné.

Školy mohou otevírat některé kurzy zájemcům z řad aktivně smýšlejících seniorů v rámci procesu vytváření kladných mezigeneračních vztahů (viz Národní program přípravy na stárnutí) především v oblastech, kde nejsou v dosahu kurzy v rámci univerzity třetího věku. Zájem je tradičně o oblast informačních a komunikačních technologií, cizích jazyků, zdravotnictví, zdravého životního stylu, aj. Významnou přidanou hodnotou realizace kurzů pro seniory ve školách je i stále potřebnější vytváření kladných mezigeneračních vztahů.

Řadu výše nastíněných kroků lze realizovat již v rámci systémového projektu Uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení (UNIV) spolufinancovaném z prostředků ESF (viz kapitola 5.6), jenž pomáhá školám proměnit se v centra celoživotního učení. Bohužel, pravidla pro čerpání těchto prostředků neumožňují dostatečně se zaměřit na programy zájmového, občanského a jazykového vzdělávání, které však školami, mají-li se stát funkčními centry celoživotního učení, musí být nabízeny.

K otázce financování dalšího vzdělávání je třeba přistupovat diferencovaně, v maximální míře přitom využívat vícezdrojového financování. Sítě škol realizujících další vzdělávání,

[12] Celoživotní učení sdružuje počáteční a i další vzdělávání do vzájemného propojeného celku, jenž umožňuje náležitou prostupnost všech složek vzdělávací soustavy. Pojem celoživotní učení zdůrazňuje časovou dimenzi učení v průběhu celého života, buď nepřetržité, nebo periodické.

které budou postupně vytvořeny ve všech krajích ČR (mimo Prahu) se sdruží po projednání s KÚ do různých právních forem organizací, tak aby jejich nabídka dalšího vzdělávání byla co nejširší a lépe dostupná (např. možnost „půjčování“ lektorů; je efektivnější, dojede-li lektor za posluchači, nežli naopak). Takto vytvořená krajská centra celoživotního učení by po ukončení projektů realizovaných s podporou ESF měla být finančně soběstačná. Je-li realizace dalšího vzdělávání předmětem podnikání soukromého sektoru, lze předpokládat, že také školy minimálně pokryjí své náklady spojené s realizací dalšího vzdělávání.

Všechny tyto snahy by bylo nezbytné podpořit masivní mediální kampaní, která bude motivovat zájemce k účasti na dalším vzdělávání, povzbudí zejména starší věkovou skupinu k setrvání na trhu práce a ukáže zaměstnavatelům také její přednosti.

Zázemí škol lze využít i pro vzdělávání zaměstnanců firem. Tomu je však třeba uzpůsobit i samotný proces vzdělávání respektující specifika vzdělávání dospělých, vycházet vstříc potřebám starších a zaměstnaných osob, a to jak ze strany zaměstnavatelů, tak i ze strany škol. Vzdělávací nabídka by měla co nejvíce reflektovat potřeby trhu práce a konkrétních zaměstnavatelů a klientů.

V motivaci dospělých k dalšímu vzdělávání je potřebná i účast ze strany státu, případné zavedení nebo podpora motivačních nástrojů pro uchazeče i zaměstnavatele (daňové zvýhodnění apod.).

Kromě nabídky vzdělávacích produktů v systému dalšího vzdělávání se mohou školy doplňkově orientovat i na využití kapacit k jiným než vzdělávacím účelům (např. pronájmy prostor k nejrůznějším účelům, obchodní nebo skladovací zázemí, prostory pro provozování vhodných živností apod.). V odůvodněných případech lze uvažovat i o transformaci kapacit na jiný vzdělávací stupeň.

Navrhovaná opatření:

- **Podpora sítí středních škol, které se zaměří na realizaci širokého spektra programů dalšího vzdělávání s ohledem na regionální potřeby a podmínky.**
- **Podpora zřizování a rozvoje center celoživotního učení v krajích, která budou činnost sítě metodicky ovlivňovat a podporovat její rozvoj.**
- **Cílené působení na zřizovatele i školský management směřující k vytváření podmínek pro další využívání potenciálu škol v oblasti celoživotního učení.**
- **Realizace projektů ESF zaměřených na proces celoživotního učení.**
- **Prohloubení spolupráce škol s úřady práce, zaměstnavateli a dalšími sociálními partnery.**
- **Zapojení škol do procesu ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání.**
- **Podpora škol v procesu vzdělávání zaměstnanců firem a vzdělávání seniorů.**

5.6 Zapojení prostředků Evropského sociálního fondu (ESF)

Systémové projekty MŠMT realizované v rámci Operačního programu Rozvoj lidských zdrojů (OP RLZ)

Kvalita I

Tento projekt představoval významnou příležitost ke spolupráci sociálních partnerů při řešení standardizace požadavků a obsahové náplně závěrečných zkoušek v oborech vzdělání poskytujících vzdělání s výučním listem. Cílem projektu bylo zajistit srovnatelnost zkoušek, zvýšit jejich kvalitu i prestiž a zlepšit úroveň absolventů. Koncepce nové závěrečné zkoušky je založena na tvorbě jednotných (společných) zadání pro jednotlivé obory vzdělání. Projekt zabezpečoval tvorbu jednotných zadání pro obory vzdělání s výučním listem s kódem H a

jejich pilotní ověřování na vybraných středních školách. Vzájemnou důvěru mezi vzdělavateli a zaměstnavateli posilovalo zapojení odborníků z praxe do tvorby jednotných zadání i účast zástupce zaměstnavatele při závěrečné zkoušce.

Další informace lze naleznout na adrese: www.kvalita1.nuov.cz

Pilot S

K posílení spolupráce škol a zaměstnavatelů při tvorbě kurikulárních dokumentů přispěl systémový projekt PILOT S – Tvorba školních vzdělávacích programů na SOŠ a SOU. Cílem projektu bylo připravit školy na tvorbu vlastních ŠVP, vytvořit postupy a podpůrné prostředky pro tvorbu ŠVP. Nové programy vznikaly také ve spolupráci se zaměstnavateli, a měly by proto více respektovat jejich potřeby. Projekt pomohl školám uplatnit nové přístupy k tvorbě vzdělávacích projektů, výrazněji zohlednit vlastní vzdělávací záměry a podmínky a pružněji reagovat na změny ve společnost, na trhu práce, ve vědách a technologiích. Kromě škol byli do projektu zapojeni také sociální partneři, které si školy zvolily. Zapojení sociálních partnerů do tvorby školních vzdělávacích programů přispělo ke zkvalitnění samotných ŠVP a jejich realizaci - například vytvořením lepších podmínek pro odborné, zejména praktické vyučování. Ve svých důsledcích by ověřované postupy měly vést k lepšímu uplatnění absolventů na trhu práce, zvláště pak v daném regionu.

Další informace lze naleznout na adrese: www.pilots.nuov.cz

Rozvoj Národní soustavy kvalifikací (NSK)

V rámci systémového projektu NSK - Rozvoj Národní soustavy kvalifikací bylo podporováno propojení počátečního a dalšího vzdělávání, vzniká Národní soustava kvalifikací. Cílem projektu bylo vytvořit systémové prostředí, které bude umožňovat srovnatelnost výsledků učení dosažených různými formami učení a vzdělávání, umožňovat uznávání skutečných znalostí a dovedností nezávisle na způsobu jejich získání a srovnatelnost kvalifikačních úrovní v ČR a EU. Prostřednictvím Národní soustavy kvalifikací bude zajištěn přenos požadavků světa práce do vzdělávání a veřejná informovanost o všech celostátně uznávaných kvalifikacích.

Další informace lze naleznout na adrese: www.nsk.nuov.cz

Vzdělávání - Informace - Poradenství – Kariéra (VIP Kariéra)

Nepřímou podporu odborného vzdělání, zejména pak volby oborů vzdělání poskytujících vzdělání s výučním listem, představuje kariérové poradenství, které poskytuje informace k volbě vzdělávací cesty především na základě informací o uplatnění absolventů ve sféře práce. K tomuto cíli výrazně přispívá nový internetový Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce (ISA, www.infoabsolvent.cz), vybudovaný v rámci projektu VIP Kariéra. Významnou roli zde má jak seznámení žáků základních škol s pracovními činnostmi prostřednictvím filmových ukázek, tak i množství informací získaných od zaměstnavatelů, pracovníků úřadů práce i přímo od absolventů škol.

Další informace lze naleznout na adrese: www.vip.nuov.cz

Uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení (UNIV)

Cílem tohoto systémového projektu je rozvoj dalšího vzdělávání v České republice. Toho projekt dosáhl podporou a rozvojem nabídky poskytování dalšího vzdělávání na středních školách a vyšších odborných školách, rozvíjením kompetencí učitelů pro práci s dospělými a rozšířením nabídky dalšího vzdělávání, vč. začlenění mechanismů uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení, tedy předchozího učení. Vše směřuje zejména

k poskytování podpory pracovníkům, kteří nemají výuční list a mají zájem o jeho získání, zároveň vede k využívání vzdělávacích i prostorových kapacit středních odborných škol.

Další informace lze naleznout na adrese: www.univ.nuov.cz

Návrh zapojení prostředků ESF (Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost) v rámci programovacího období 2007 - 2013 na podporu odborného vzdělávání

Jednotné zadání závěrečné zkoušky, dále jen „JZZZ“ v oborech středního vzdělání s výučním listem (NZZ)

Obecným cílem projektu navazujícího na projekt Kvalita I je implementace nové závěrečné zkoušky do systému odborného vzdělávání ČR. Záměrem je zabezpečit realizaci nové závěrečné zkoušky ve všech školách se zastoupením oborů s kódem H a E prostřednictvím portálu pro jednotná zadání závěrečných zkoušek. Portál bude zajišťovat provoz a správu banky úloh jednotných zadání a jejich editaci, bude realizovat výběr jednotných zadání na celorepublikové úrovni a bude zároveň místem pro výměnu zkušeností pro školy, zaměstnavatele a veřejnost. Tvorbu jednotných zadání bude potřeba úzce provázat jak s vývojem kurikulární reformy, tak s požadavky úplné kvalifikace nově vznikající Národní soustavy kvalifikací. Obsah JZZZ bude nově vytvářen ve vazbě na rámcové vzdělávací programy a ve vazbě na hodnotící standardy, čímž se zabezpečí začleňování požadavků zaměstnavatelů do obsahu závěrečných zkoušek, a tedy i obsahu vzdělávání v příslušném oboru vzdělání.

Podpora plošného zavádění školních vzdělávacích programů na SOŠ a SOU - Kurikulum S

Projekt Kurikulum S bude, v návaznosti na projekt Pilot S, evaluovat pilotní ŠVP vytvořené v projektu Pilot S, získávat poznatky a příklady dobré praxe využitelné pro ostatní SOŠ a SOU. V rámci projektu budou také proškoleni vysoce kvalifikovaní lektoři, kteří by měli prostřednictvím dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků podpořit úspěšné zahájení kurikulární reformy ve středním školství. Cílovou skupinu projektu budou tvořit školy, které realizují výuku podle pilotních ŠVP vytvořených v projektu Pilot S. Podporován bude i rozvoj sociálního partnerství jako činitel ovlivňující významně odbornou přípravu a zaměstnatelnost absolventů. Zkušenosti škol a výstupy projektu Pilot S budou prostřednictvím navrhovaného projektu implementovány na další školy a budou tvořit jedno z východisek projektu.

Rozvoj a implementace Národní soustavy kvalifikací - NSK 2

Projet navazuje na systémový projekt NSK, v němž jsou vytvářeny základy Národní soustavy kvalifikací jako registru úplných a dílčích kvalifikací uznávaných celostátně. Aby mohlo uznávání kvalifikací v žádoucím rozsahu celoplošně fungovat, je třeba splnit zejména tyto podmínky: legislativní zakotvení uznávání kvalifikací; v co největší míře naplněná a průběžně aktualizovaná NSK; akceptování kvalifikací ze strany zaměstnavatelů; existence sítě subjektů provádějících ověřování a uznávání kvalifikací. Zatímco legislativní zakotvení je ve významné míře obsaženo v zákoně č. 179/2006 Sb., o uznávání výsledků dalšího vzdělávání, další tři podmínky je třeba teprve zajistit. Tímto směrem bude zaměřený připravovaný projekt. Mezi jeho cíle patří postupné naplnění NSK i pro vyšší úrovně kvalifikací, do tvorby a posuzování kvalifikačních a hodnotících standardů maximálně zapojit zástupce zaměstnavatelů a tím dosáhnout akceptování kvalifikací z jejich strany. Důležitá bude rovněž návaznost na vytváření evropského kvalifikačního rámce (EQF) jako zásadního komunikačního prostředku pro národní kvalifikační soustavy.

Rozvoj školních poradenských služeb a kariérového poradenství v podmínkách kurikulární reformy

Tento projekt má jako jeden z cílů rozvinout Integrovaný informační systém o uplatnění absolventů na trhu práce (ISA+), obsahující komplexní informace z oblasti vzdělávání a trhu práce a s jeho využitím vytvořit informační platformu pro těsnější spolupráci mezi středními odbornými školami a zaměstnavateli. Dále předpokládá vytvoření záchytné sítě pro ohrožené předčasným odchodem ze vzdělávání a vytvoření motivačních nástrojů pro návrat mladistvých do vzdělávacího procesu, vč. programu zapojení zaměstnavatelů do procesu umísťování znevýhodněných jedinců. Rovněž bude dále rozvíjen systém školních poradenských služeb a školních poradenských pracovišť s orientací na včasnou diagnostiku rizikového chování i speciálních vzdělávacích potřeb pro lepší kvality výstupů ze vzdělávání.

Projekt UNIV 2 (Podpora procesů uznávání)

Projekt se zaměřuje na vytváření a vylaďování systému praktických postupů a nástrojů pro identifikaci a uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení. K řešení se přistupuje systémově a celoplošně - v každém kraji bude vytvořeno v úzké spolupráci škol a krajských úřadů centrum uznávání a celoživotního učení. Proces uznávání výsledků předchozího učení se tak má stát nástrojem pro získání či změnu kvalifikace, využívaným individuálními zájemci a respektovaným zaměstnavateli.

Projekt UNIV2 KRAJE (Proměna škol v centra celoživotního učení)

Cílem projektu je vytvořit ze středních škol, tedy institucí poskytujících počáteční vzdělávání, centra celoživotního učení, která budou svou činností přispívat k naplňování evropského konceptu celoživotního učení v ČR. Projekt má řešit i využití personální i materiální kapacity středních škol k realizaci dalšího vzdělávání. Centra celoživotního učení budou nabízet a kvalifikovaně realizovat širokou paletu modulově vytvořených a standardům NSK odpovídajících programů dalšího vzdělávání. Informace o nabídce a realizaci programů dalšího vzdělávání budou systematicky shromažďovány a poskytovány širokému okruhu zájemců. Centra celoživotního učení budou v každém kraji zapojena do sítě, která bude koordinovat vzdělávací aktivity členů sítě.

Navrhovaná opatření:

- **Využití výsledků systémových projektů v rámci OP RLZ pro zkvalitnění spolupráce škol se zaměstnavateli, přípravě pedagogických pracovníků a popularizaci středního odborného vzdělávání zejména v rámci kariérového poradenství.**
- **Využití individuálních projektů národních a ostatních v rámci OP VK k dokončení kurikulární reformy a zahájení výuky podle školních vzdělávacích programů a pro další prohloubení spolupráce škol se zaměstnavateli.**
- **Využití individuálních projektů národních a ostatních v rámci OP VK k přípravě pedagogických pracovníků.**
- **Využití individuálních projektů národních a ostatních v rámci OP VK k zapojení škol do procesu dalšího vzdělávání.**

5.7 Zapojení ČR do mezinárodních aktivit

Kromě projektů ESF, uvedených v kapitole 5.6, stojí za zmínku připomenout aktivní sítě projektů, do nichž je ČR zapojena. Jedná se například o TT NET, REFERNET, EUROPASS. přínos mezinárodních projektů NAEP (především Leonardo da Vinci).